

Spirituální teologie

Ladislav Heryán

(hlavní pramen: Richard Rohr, *Skryté věci. Písmo jako spiritualita*, Cesta, Brno 2009)

Úvod: Co je spiritualita

(viz power-pointová prezentace)

Předmětem úvodní hodiny je ujasnění pojmů, cíle kurzu a vymezení jeho předmětu. Po počátečním přehledu definic a problematiky spirituality se vydáme cestou spirituální teologie, tedy specificky křesťanské spirituality, založené na Bibli; ukážeme si přitom, že byť se jedná o spiritualitu „křesťanskou“, je spiritualitou výsostně lidskou, jejímž cílem je celistvé budování osobnosti člověka v tomto světě. Jak bylo řečeno, křesťanskou, nebo lépe židovsko-křesťanskou spiritualitu budeme odvozovat z Bible. I všechny následné nekřesťanské a nenáboženské západní spirituality ve svém hledání – ať již vědomě či nevědomě – na židovsko-křesťanské a v Bibli zakotvené hodnoty navazují.

Hlavním vodítkem vedle Bible bude kniha Richarda Rohra, *Skryté věci. Písmo jako spiritualita*, Cesta, Brno 2009, integrovaná mou vlastní zkušeností a dalšími prameny.

1. Jsme součástí příběhu, který větší, než náš život

Jsme spojeni s něčím nekonečným nebo ne? Podle Bible ano. Při stvoření (Gn 2,7) člověk od Stvořitele dostává dech života (ruach hajím). Již tedy tím, že vůbec žijeme, jsme jistým způsobem spojeni s Bohem, ať to víme nebo ne, ať tomu věříme nebo ne, je to tak.

Jestliže by tomu tak nebylo, pak bychom nebyli schopni odhalit smysl života. Jsme součástí něčeho většího, a můžeme to nazvat **milostí**, nezaslouženým darem. Ale k tomuto tématu se ještě vrátíme.

Ostří nože

Co je největším adrenalinem? Je to **vnitřní duchovní zkušenost**. Je hodně informací, hodně myšlenek, ale ty samy o sobě člověka nepromění. Vnitřní zkušenost člověka **proměňuje** a přivádí k úžasu. Dnes je zapotřebí proměněných lidí. Vnitřní zkušenost je zážitkem „ostří nože“ (Rosemary Haugtonová).

Bible není sadou vědomostí a myšlenek, ale **vede k proměně**. Většina lidí od ní nic nového nečeká, ale **evangelium je nové zjevení**. Evangelia pro většinu lidí jsou „náboženstvím“, Ježíš však náboženství, takové jaké bylo, přišel ukončit! Ježíš říká, že chceme-li jej pochopit, musíme se stát dětmi, mít „mysl začátečníka“.

Vždy, když se na scéně objevil Bůh, to pro člověka znamenalo POZOR!, strach. Kdo teď bude potrestán? **Lidé v sobě mají hluboce zakořeněný vzorec strachu**. Přitom při každém Božím zjevení v Bibli nejprve zazní „Neboj se!“ Ježíš přišel tento vzorec radikálně změnit, ukázat skutečnou Boží tvář. Bůh se v Ježíšovi činí zranitelným a do své vzájemnosti a zranitelnosti nás zve. Doposud, aby si člověk Boha naklonil, muselo být něco obětováno, ale Bůh je právě opačný! Viz např. Ex 34,6: „**Bůh plný slitování a milostivý, shovívavý, nejvyšší milosrdný a věrný**“! Ovšem bez vnitřní zkušenosti „ostří nože“ tato slova zůstanou jen zbožnými slovy. Bůh je zcela odlišný od jakýchkoli našich představ.

Bible není příručkou připravených odpovědí, ale přináší nám proces, ve kterém se budeme někam dostávat, a zároveň vnitřní i vnější autoritu, abychom tomuto procesu důvěřovali. Život, stejně jako Písmo, je vždy „tři kroky dopředu a dva dozadu“. Je naším úkolem rozpoznat, kam tyto kroky míří, a k tomuto rozpoznávání potřebujeme **osobní zkušenost s tím, jak Bůh působí v našem vlastním životě**. Jakmile se dostaneme až ke Vzkříšenému Ježíšovi, není nic, čeho bychom se u Boha mohli bát. Jeho dech je totožný s odpuštěním a Božím pokojem (J 20,20-23). Je-li Ježíš konečným Božím zjevením, pak žijeme v bezpečném a nádherném světě.

Předpoklady k tomu, abychom se dostali k velkým pravdám Písma

Chceme-li hlouběji proniknout k pravdám Písma, pak musíme vědět, že (1) Písmo je vždy o mně, (2) život nikdy není přímočarý, (3) odmítnout ošklivý moralismus a zbožnost těch, kteří nikdy nestudovali historický a antropologický kontext Písma, ale i zúženou historicko-kritickou interpretaci (o Bohu mluvit, ale ve skutečnosti ho nemilovat). Výsledkem bude **tanec důvěry mezi vnitřní a vnější autoritou** (mezi tím, co díky životu s Kristem cítím, a tím, co se mi říká, tanec mezi „liberalismem“ a „konzervatismem“).

A nyní zpět k milosti, o které jsme hovořili na začátku

„Jsme spojeni s něčím nekonečným nebo ne?“ řekli A. Einstein i C.G. Jung. Jsme-li součástí něčeho většího, nekonečného, pak je to milost, nezasloužený dar. Bůh stále přichází jako zcela skrytý i zcela zjevený. Jeho poznání a z toho plynoucí osobní proměna není založena na chytrosti, nýbrž na **pokoře** (viz Mt 5,1-12; 18,2). Bible nás odvádí od „posvátných míst“ (chrám), „posvátných skutků“ (zákon) nebo věroučných systémů, ale vede nás času samotnému jako k času posvátnému („Hle, já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa“, Mt 28,20). Nejde o dokonalost, nýbrž o **holou přítomnost** (modlitbu), nebo, jak říká Ježíš, **bdělost**, pozornost, probuzení (Mk 14,35-41). S tím souvisí problematika dualistického a nedualistického myšlení.

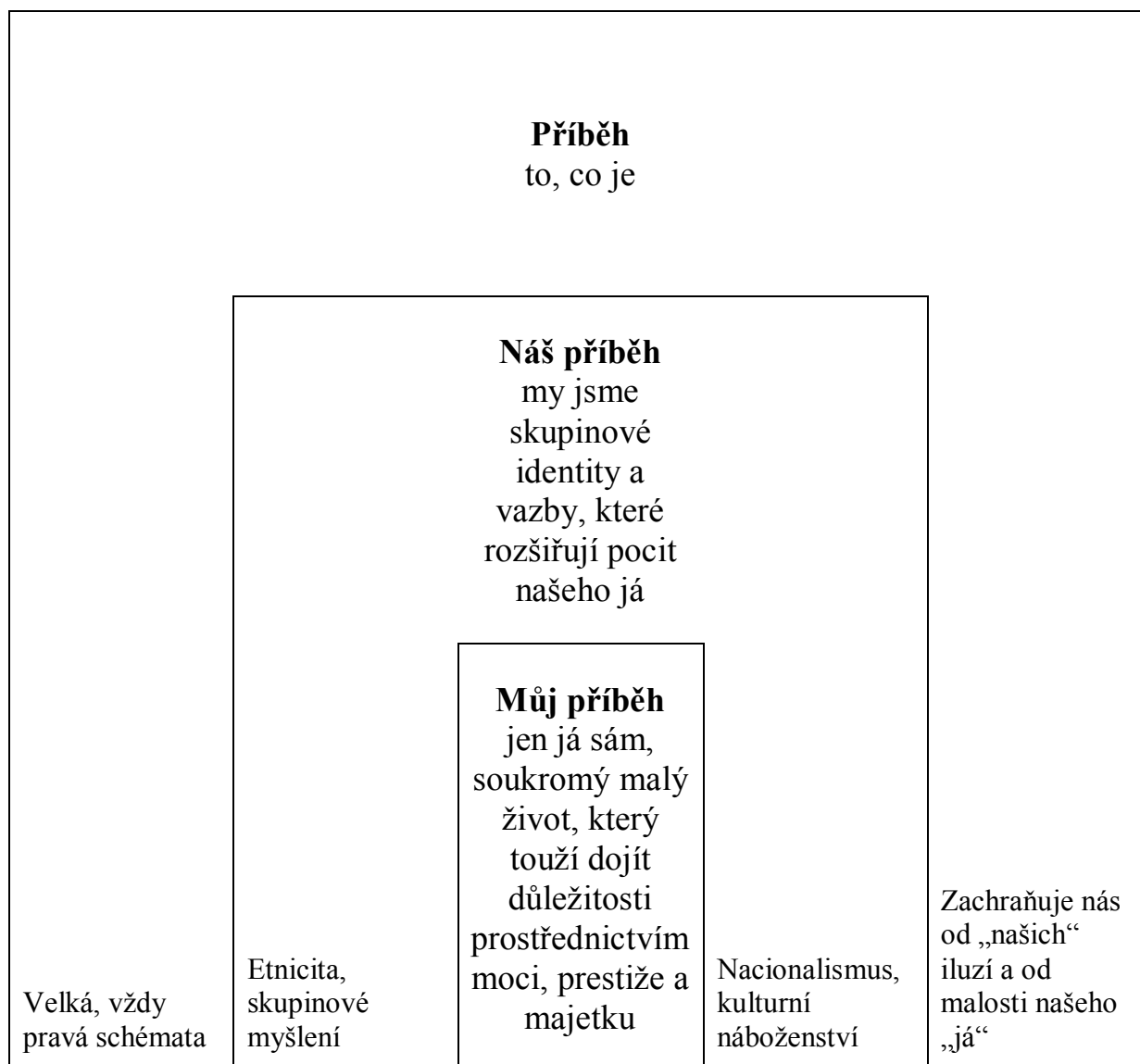
Rozlišování na „duchovní“ a „neduchovní“ (dualistické a nedualistické myšlení)

Jedním velkým omylem je to, že Bůh straní pouze tomu, co je čisté, duchovní, co je ideální a správné; Ježíš proto staví náboženství na hlavu, neboť Bůh se ve skutečnosti projevuje v tom, co je obyčejné, všední, co je „ted“. „Bůh k nám přichází převlečen do našeho života“ (Paula D'Arcy). Ale mnozí lidé mají Boha jenom v kostele. Není důležité, abychom se stávali **duchovními bytostmi, nýbrž bytostmi více lidskými**. Duchovními bytostmi jsme, jen to nevíme. Vytvořili jsme jakýsi podivný druh dualismu mezi tím, co je duchovní, a tím, co je takzvaně neduchovní. Ježíš to usvědčuje jako lež! **Dualismus, spočívající v rozlišování na duchovní a neduchovní, je nesmysl**. Bible se nás snaží uvést do tohoto tajemství tím, že zjevuje to, co je všední a běžné (viz třeba Ježíšova podobenství). Bible ukazuje, že Bůh používá životy obyčejných lidí, kteří by nikdy nesplnili podmínky pro kanonizační proces ve Vatikánu (Mojžíš zabil a Pavel zabíjení napomáhal, David byl cizoložník atd.). Židovský národ se neustále nachází v centru krvavé historie a není chráněn než vírou, že je Hospodin s ním a že ho vede. **Pravá biblická víra nás zanechává velmi zranitelnými vůči skutečnosti**, protože v přítomnosti není žádné místo, kam bychom se mohli skrýt. V tom je i **tajemství Kristova vtělení**.

Jak překročit dualistické myšlení?

Chceme-li počítat se svou vlastní zkušeností, žít sami za sebe, a tedy přijímat Boha v přítomném okamžiku, musíme **učinit zkušenost nejen s jeho pozitivní, ale i negativní stránkou**. Bible obsahuje pozitivní i negativní texty (Ježíšovo pokušení na poušti, arogantní židovští králové atd.), které židovskému národu připomínaly, že není až tak skvělý. Celé Písmo prostupuje schopnost sebekritického myšlení. Jedná se o první krok, který překračuje dualistické myšlení a který nás učí **trpělivosti s dvojznačností a tajemstvím**. Židé prožívali i svoje nejtěžší okamžiky nábožensky, a proto až dodnes vydrželi tak silní, i po holokaustu, viz Mojžíš v Ex 14,13-14! nebo Ž 25,3. **Jsme vždy v pokušení důvěřovat spíše naší tradici víry, vypovídající o důvěře v Boha, než přímo důvěřovat samotnému Bohu** (místo důvěry mluvíme o světcích, kteří důvěřovali..., jakoby křesťanství už bylo v minulosti, ne dnes) Mt 15,3! Musíme unést **tajemství nevědění**, zatímco náboženství tuto biblickou myšlenku obrátilo v pravý opak, v **tradici jistého vědění**! Abychom tajemství nevědění unesli, musíme mít dostatečné poznání, ale o tom bude řeč dále. Boha nemáme v kapse. V náboženském schématu již Bůh žádnou svobodu nemá a musí se řídit našimi pravidly a rozhodnutími...

Jsme součástí příběhu, který nás přesahuje

Je to schéma, které se objevuje již u sv. Augustina a u sv. Jana od Kříže. „**Můj příběh**“ je můj osobní příběh. „**Náš příběh**“ je skupinová identita, jako třeba pohlaví, národnost, náboženství, povolání, „my, Češi“, katolíci atd., v minulosti se na sebe lidé dívali především skrze tuto identitu. Dnes existuje pokušení žít jen „můj příběh“, konzervativnější a tradičtější lidé se ztrácejí spíše v „našem příběhu“ („co říká papež, je pravda“). „**Příběh**“ jsou stále platné a pravdivé vzorce. Každé náboženství na určité úrovni hlásá Příběh; například: odpuštění je vždy uzdravující, ať je člověk buddhista, katolík, protestant nebo žid. Neexistuje např. žádný katolický způsob jak sytit hladové, láska je láska, i když motivace může být různá, atd.

Biblická tradice bere všechny 3 úrovně vážně, a říká, že jediný způsob jak dojít až k Příběhu a do hloubky ho pochopit, je **projít svým vlastním příběhem a svým skupinovým příběhem** a převzít svůj díl odpovědnosti za ně. Musíme naslouchat své vlastní zkušenosti, svým selháním, svým hříchům, své spáse, a uvědomit si, že jsme součástí dějin, kultury, náboženské skupiny, a to jak v dobrém, tak ve zlém. To, co nepřijmeme za své, nemůžeme uzdravit ani se

na to poctivě podívat. Fundamentalistické náboženství se snaží přeskočit rovnou na třetí úroveň, aniž by prošlo bolestným osobním úsilím pracovat na vlastním příběhu a v dobrém i zlém vzít odpovědnost za příběh společný. Proto je tak povrchní a nekritické.

Radostná zvěst Bible je v tom, že můžeme vzít své životy vážně i s tím, co je v nich dobré i špatné. Jsme lidem Velkého obrazu, který Ježíš nazval Královstvím Božím. Vše, co jsme prožili, je v něm důležité, je posvátné.

Posvátné zranění

I naše zranění se stávají posvátnými, uvidíme-li je jako součást onoho velkého Příběhu. My křesťané se učíme svá zranění identifikovat s Ježíšovými ranami a utrpením celého Těla Kristova (Flp 3,11-12; Kol 1,24-25). Židovsko-křesťanská tradice došla ke své plnosti v ukřižovaném Ježíši, ve čtyřech zpěvech Božího služebníka (Iz 42-53) a v knize Job. Ježíš je Job – ukřižovaný. Bolest nás učí, že chceme-li pochopit, co znamená být nahoře, musíme nejprve sestoupit dolů. Zdá se, že určité utrpení je jediným dostatečně silným prostředkem, který dokáže narušit naši aroganci a naši ignoranci. Utrpením je každá situace, kdy nemáme věci pod kontrolou. Každé zdravé náboženství ukazuje, co máme dělat se svou bolestí, absurditou, tragédií, nesmyslností a nespravedlností. **Jestliže neproměníme svoji bolest, téměř jistě ji budeme předávat dál. Jestliže nedokážeme najít způsob, jak z našich zranění udělat zranění posvátná, pokaždé se staneme negativními a zahořklými.** Pokud nejsme schopni objevit hlubší smysl svého utrpení, pokud nejsme schopni objevit, že **Bůh je jakýmsi způsobem uvnitř tohoto utrpení** a může ho dokonce použít k dobrému, obvykle to vzdáme. Přirozená tendence ega je chránit se před dalším zraněním.

Biblické zjevení směřuje k proměně dějin i jednotlivců, která spočívá v tom, že už nebudeme bolest předávat dalším generacím. Mentalita „něco za něco“, „jak ty mně, tak já tobě“ ovládala téměř celé dějiny lidstva. Biblický příběh nám říká, že uvnitř zdánlivé nesoudržnosti dějin existuje soudržnost. Židovský národ uvěřil, že naše malé příběhy spojuje a udržuje pohromadě onen větší Příběh. Budeme hledat klíče, které nám pomohou tento větší Příběh interpretovat.

2. Kdo jsme?

Podle Gn 1,27 jsme stvořeni k „**obrazu a podobě Boží**“, z tvořivé lásky Boží. Od počátku tedy máme základ, který je absolutně pozitivní a plný naděje (stačilo by tomu skutečně uvěřit a ušetřili bychom spoustu peněz za různé terapie). Je-li to pravda, pak naše původní rodina je božská a **naši podstatou je prvotní požehnání**, nikoli prvotní hřích (Gn 1,31). Tím je dán našemu životu jasný směr.

Bible na tomto základu staví, na této pravé identitě „skryté v Boží lásce a v jeho milosrdenství“ (Thomas Merton). Je mnoho „d'áblů“, kteří do nás vkládají stejnou pochybnost jako Ježíšovi („Jsi-li Syn Boží?“ Mt 4,3-6). Celá Bible se na různých příbězích snaží ukázat **objektivní jednotu lidstva a člověka s Bohem**. Křesťané jsou na Západě neoblíbeni hlavně proto, že někteří reformátoři měli negativní pohled na lidství. Ale mnoho křesťanů neví nic o spojení duše s Bohem (1J 3,2; 2P 1,4)! Naše DNA je božská, ne d'ábelská!

Co je hřích?

Je-li naší základní identitou sjednocení s Bohem (Kol 3,3), pak **hřích je oddělením se od Boha**, odcizením, životem „mimo zahradu“, odpojením se od Zdroje. Je stavem, kdy život není sjednocen s Bohem, ztráta jakékoli vnitřní zkušenosti s tím, kdo jsem v Bohu.

„Kdo“ jsem v Bohu si nelze „zasloužit“ ani to „získat“. Biblické zjevení proto nehovoří o dosaženém výkonu, nýbrž o **probuzení**. Onomu „bytí v Bohu“ je příliš obtížné uvěřit (je to příliš krásné, než aby to byla pravda), a může ho přijmout jen ten, kdo je **pokorný** (Mt 5,3).

Na vině je naše ego. **Egu jde především o výkon**, úspěšný výsledek, takže v té chvíli se náboženství stává soutěží o to, kdo si co zaslouží. V tomto boji však všichni prohrávají.

Sjednocení s Bohem

Sjednocení s Bohem spočívá v bdělosti, v revoluci mysli i srdce, kterou nazýváme **konverze**. Konverze je hluboké a podivuhodné vnitřní pochopení, které vede k celkové změně chování a životního stylu člověka. Není to tak, že *pokud* se budu chovat správně, *potom* mne Bůh bude milovat. Je to přesně opačně: nejprve musím udělat zkušenost s Boží láskou, a potom se budu – téměř přirozeně – chovat správně. Boží „vpád“ do duše nás činí čím dál více vnímavými a schopnými stále hlubší lásky. Bible nabízí obrovské osvobození! Jezte ze všech stromů v zahradě, kromě jednoho (Gn 2,16)! „To je ta svoboda, ke které nás osvobodil Kristus“ (Ga 5,1).

Bůh hlavně chce darovat sám sebe, ale obvyklá odpověď zní „Pane, nejsem hoden. Chtěl bych mít raději náboženství a morálku, které mi dávají pocit, že mohu vyhrát kosmický zápas svým vlastním úsilím“. Panna Maria, např., neříká „Nejsem hodna“ (L 1,26-38), ptá se pouze „jak“, ale nikoli „pokud“, „zda“, nebo „proč“. Je naprosto oproštěna od sebe samé, archetyp dokonalého přijímání. „Pane, nejsem hoden.“ „Pochopitelně, že nejsi, ale o tom přece vůbec nebyla řeč!“

Co je prvotní hřích?

Je tajemstvím, jak se v dobrém stvoření objevil had? Je pravda, že náš život je požehnáním, ale toto požehnání je smíšené. Tento základní stav lidstva jsme nazvali prvotní hřích. Jakoby v někde našem nitru byl tragický defekt (srov. Ř 7,14-25). Obvykle v našem myšlení souvisí

s vinou, ale to není to, co chce nauka o prvotním hříchu vyjádřit. **Jeho význam spočívá v tom, že za něj sice nemůžeme, ale že ono zranění existuje a že se na něm podílejí všichni lidé. Pojmenovává to náš vnitřní konflikt, a proto nemusíme být překvapeni nebo zahanbeni, když nastane.**

V pochopení toho nám pomůže postava Adama. Pavel vidí Adama i Krista jako zástupce a zároveň souhrn celého lidstva (Jak je psáno: „První člověk Adam se stal duší živou“ – poslední Adam, Kristus, je však Duchem oživujícím. 1K 15,45). To, co se v nich děje, je to, co se musí v duši stát a co se stane. Neděje se to *potom*, je to vždycky *ted'*.

Nauka o dědičném hříchu je ve skutečnosti útěchou, protože pokud víme, že jsme požehnáním, které je smíšené, že jsme plni protikladů, že jsme sami sobě tajemstvím, pak si nebudeme namlouvat, že se můžeme zcela vyvarovat všeho, co pro sebe považujeme za nevhodné. Jak řekl Ježíš v **podobenství o pšenici a koukolu** (Mt 13,30). Bez této **pokory** se lidé usilující o očišťování stávají zéloty, ideology, nacisty, nikoli však skutečně věřícími. Bez pokory přijetí koukolu jsme jen ideology, uzavření soucitu, tajemství a trpělivosti.

Kdo tedy jsme?

„**Učiňme** člověka, aby byl **naším** obrazem podle **naší** podoby“ (Gn 1,26). Jsme obrazem Nejsvětější Trojice Boha jako tajemství dokonalého dávání se a dokonalého přijímání uvnitř i vně sebe sama. Bůh nehledá služebníky, hledá obrazy! Chce, aby Boží obrazy chodily všude po zemi. Jakoby říkal: „Jediné, co přeji, jsou moje **živé obrazy**, skrze které budou sdělovat, kdo jsem, na čem mi záleží a co se ve mně děje.“ Obrazy, **kteřé ponesou tajemství i tíhu slávy a současně břemeno hříchu**, které dokážou unést tmu i světlo, které současně udrží paradox inkarnace – tělo a ducha, lidské a božské, radost a utrpení, právě tak, jako to dokázal Ježíš. **Jako Ježíš byl obrazem Boha neviditelného** (Kol 1,15), tak i my. Jde o následování Krista.

Tehdy, a jenom tehdy, bude stvoření znovu „dobré“ (Gn 1). Je to omezená dobrota, nebe se vždy mísí se zemí. Je to ale jediné dobro, které je k dispozici pro lidi, ale je více než dostatečné. Ježíš sám řekne: „Jenom Bůh je dobrý“ (Mk 10,18).

Obrazem této lidské skutečnosti je Noemova archa. Noe zde přivedl a zavřel všechny protiklady (Gn 7,2-16). Čemu nás Bůh učí? Neusmířené věci drží pohromadě, nechává je částečně nevyřešené a bez dokonalého uzavření a vysvětlení. Ano, to znamená žít v naději (to jen naše ego chce okamžité řešení), srov. Ř 8,24. Archa je obrazem Božího lidu na vlnách času, který nese všechny protiklady, rozdílnosti, napětí a paradoxy lidstva. Nahromadění protikladů je školou spásy a lásky, vzájemné úcty, která má jméno **odpuštění**.

Přijmout skutečnost znamená odpustit skutečnosti, že je taková, jaká je. Odpuštění je událost, ve které můžeme zakusit tři milosti zároveň: nezaslouženou Boží dobrotu vůči nám, hlubší dobrotu toho, komu jsme odpustili, i svoji vlastní nezaslouženou dobrotu. To je odměna a to činí z odpuštění nástroj spásy.

Zahrada poznání

„Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez“ (Gn 2,16-17). Morální teologie nás přivedla k silné potřebě vynášet soudy, zcela proti tomu, co říká Ježíš (Mt 7,1-2). Jestliže se necháme unášet soudy, jen zřídka vznikne láska. Jsou lidé, podle nichž schopnost rozhodovat kdo přijde do nebe, je smyslem křesťanství. Ve skutečnosti je to projev ega, které potřebuje vše

zaškatulkovat a získat pocit: „já vím“. Snad toto byl jeden z důvodů zákazu nejíst ze stromu poznání, Bůh se nás snaží ochránit od touhy po jistotě, nevhodné potřeby vysvětlování, řešení a odpovědi. Ty biblickou víru znemožňují!

Hereze západních církví spočívá v tom, že skutečný význam slova **víra** posunuly od významu „nevím, nepotřebuji vědět“ k jeho pravému opaku – **požadovat, znát a trvat na tom, že vím!** Prvotní hřích před tím varoval. Zdá se, že si Bůh přeje, aby lidstvo žilo uvnitř kosmické pokory, abychom uměli unést víceznačnost, nekonzistentnost a porušenost všech věcí, namísto abychom trvali na rozdělování lidí na dobré a špatné. Jestliže ukážeme na někoho, že je špatný, vždy bude pokračovat násilí a pronásledování (srov. Mt 5,21nn), ISSI atd. Ježíš možná proto chválil více víru než lásku.

K tomuto postoji je třeba **kontemplace**, což je forma poznávání, vyvěrající z „oblaku“ nevědění. **Je odmítnutím jíst ze stromu poznání dobrého a zlého**, je nalezením svobody, milosti a potěšení v tom, že nepotřebuji vědět, což nás – ač to zní ironicky – otevírá mnohem hlubšímu vědomí (mohli bychom je nazvat vědomím Božím); naše malá mysl a naše malé já nám totiž přestávají překážet. Proto je **falešná morální jistota** na počátku Bible prezentována **jako prvotní hřích**. Uvolňuje se tím prostor pro víru, naději i lásku (1K 13,13).

Jak „padáme“

Mystička Juliana z Norwiche: „Nejprve pád a potom záchrana z pádu, obojí je dílem Božího milosrdenství.“ Adamův a Evin pád není něco, co se stalo kdysi, ale co se děje ve všech okamžicích a v každém životě. Musí se to stát a stává se i nám všem. Je-li text inspirovaný, bude vždy odhalovat to, co je stále platné.

Had v Gn 3 zaseje do Evy **pochybnost**. Tato **nedůvěra** postupně rozežere vztahy mezi Evou, Adamem a Bohem (je to jako pomluva nebo podezření, to si téměř vždy najde důkazy toho, čeho se obává). „Oběma se otevřely oči“ (v.7). **Otevřely se jim oči pro rozpolcený vesmír**. Je to vždy, když stojíme nad věcmi a proti nim, s odstupem a hodnotícím pohledem, kdy je již nejsme schopni poznávat prostřednictvím náklonnosti a propojenosti, ale už jenom jako objekty kdysi mimo nás.

Každá lidská bytost kolem 7. roku života „opustí zahradu“. Před tím žijeme, stejně jako Adam a Eva, ve sjednoceném vědomí, tvoříme „jedno“ s otcem a matkou. Pak ale musí dojít k **rozdělení**, musíme pojmít ze stromu poznání dobrého a zlého a utrpíme „**zranění poznání**“. Staneme se nedůvěřiví vůči sobě i ostatním, začneme pochybovat, a v tomto stavu **odcizení** někteří prožijí celý život. Odcizení lidé přestanou věřit, že skutečnost je dobrá, že i my jsme dobří a že někam patříme.

Metaforou pro stav odcizení a rozpolcený vesmír je „poznali, že jsou nazí“ (v.7). Uvědomili si sebe sama jako odtržené a oddělené. Je to v jakési podobě zakořeněno v každé lidské bytosti – hluboký **pocit vlastní nedostatečnosti a nejistoty**, pocit, že jsme odlišní, neustále posuzování a že žijeme daleko od druhých. Tento pocit však **vytváří touhu po obnovení společenství s Bohem**, ale Adam a Eva si sešili fíkové listy a opásali se jimi (v.7).

Na tento existenciální stud existuje jen **jediný lék**. Je to Ten, který mne zná celého v mé nahotě, a přesto mne miluje. „Kdo vám řekl, že jste nazí?“ (3,11), ptá se Bůh a zbavuje je jejich pochybností; vytváří pochybnost, ale v jejich prospěch. Jestliže Bůh, Druhý důležitý říká, že jsme dobří, pak skutečně dobří jsme. Řekne-li nám to někdo jiný, budeme o tom

pochybovat. **Spása** totiž jenom sekundárně znamená ujištění o věčném životě; v prvé řadě je nám skrze ni dáván život tady a teď, s ujištěním: jestliže teď, tedy i potom. A Bůh, jako švadlena, je oblékne (3,21). Bůh odstraňuje naši hanbu tím, že **nás vrací sobě samým**, tím, že nás svěřuje Bohu. Stejně tak je tomu i v lidské lásce: když nás někdo miluje, nedává nám jen sebe sama, ale vrací nám i naše vlastní já v lepší podobě. **Tento tanec mezi Milencem a milovanou je psychologií celé Bible.** Bohužel, hned v následující kapitole se dostaneme ke Kainovi...

Vyvolení

Bůh si vždy Bibli někoho vyvolí (od Abraháma až po sv. Pavla), ale v prvé řadě ne pro nějaký úkol, ale proto, aby mohl být přítomen v tomto světě. Bůh totiž potřebuje obrazy, a ty musí pochopit, že neuskutečňují svoje, ale jeho dílo – proto vždy „neboj se!“ a „budu s tebou!“.

Být vyvoleným neznamená, že má Bůh někoho rád více nebo že je lepší (ve skutečnosti jsou to nedokonalí lidé). **Boží vyvolení má dát pochopit všem ostatním, že i oni jsou vyvoleni**, vyvolení Izraele je zprávou, že i ostatní národy jsou vyvoleny (srov. Ř 11,16-18).

Můžeme proměňovat druhé jen do té míry, do jaké jsme sami proměněni, může jim říkat, že je Bůh miluje jen do té míry, do jaké to sami prožíváme. Jestliže nepochopíme vyvolení jako všechny zahrnující, stane se naše náboženství výlučným systémem vzhledem k těm, kteří vyvolení nejsou; je pak systémem, do kterého já patřím, ale není Ježíšovou radostnou zvěstí pro svět. Skuteční věřící chápou, že jsou pochybnou menšinou k tomu, aby se stali solí, kvasem a světlem, ukazujícím na někoho jiného (Mt 5,13-16).

Důležité je sjednocení

Tři symboly prohlubujícího se pozvání ke spojení s Bohem jsou voda, krev a chléb.

Voda

Rudé moře, voda ze skály na poušti (Nu 20,1-13), pramen, kterým je sám Chrám (Ez 47,1-12; Zj 22,1-2), překročení Jordánu (Joz 3), Jan Křtitel (Mk 1,5), voda z Kristova boku (J 19,34), Ježíš živá voda (J 7,38) a pramen vody živé Samařance (J 4). Voda jako pozvání k oné první subtilní náboženské zkušenosti, kdy touha nad námi zvítězí a mysl i srdce se otevrou. Podobně o Bohu hovoří i mnoho středověkých mystiků. Zakoušíme, že jsme uznávání a obšťastňování, že nemusíme ničeho dosahovat. Hledejme slovo a obraz vody a považujme ho za pozvání.

Krev

Krev symbolizuje proměňující zkušenost, jejíž podmínkou je vždy smrt starého (viz iniciační rituály, kdy je třeba, aby mladý muž, jemuž se nechce umírat, pochopil, že je třeba se vzdát všeho). Tekoucí krev je obrazem smrti falešného já, tedy iluzí, na kterých jsme se stali závislími. Písmo je plné krvavých obětí, zejména těch, spojených s chrámovým provozem. Z ukřižování jsme díky dualistickému myšlení pak udělali výkupnou oběť za hříchy, namísto toho, aby nám zjevovalo věčnou podstatu Božího srdce, z něhož vytéká krev a voda (J 19,34). Ježíš zpřevrácením stolů a vyhnáním prodavačů dobytka celý tento systém obětního náboženství zpochybňuje, krvavá oběť jednou provždy skončila! Lidské i zvířecí oběti i hrdinské sebeobětování jsou jen zástupnými náhražkami za to, co obětovat nechceme – naše falešné já, naše ego a iluze.

Ve všech náboženstvích někdo musel být darován Bohu, protože lidé byli obecně přesvědčeni, že Bůh není na naší straně. Ježíš zcela změnil celé dějiny náboženství. Symbolem je Bůh, který prolévá svoji krev, aby se nám přiblížil. Bůh nepotřebuje fyzickou krev nebo sentimentální sebeobětování, nýbrž „obřezané srdce“ (Dt 10,16), které právě krev skutečně symbolizuje.

Chléb

Vyjadřuje pozitivní, sytící úroveň náboženství. Začíná manou na poušti, přes Davida, Eliáše i Otčenáš je to Bůh, který nás živí, až po Ježíše (Mt 14,13-21 a 15,32nn; Lk 24,13nn; J 21,9nn) a jeho Poslední večeři (Eucharistie). Tam, kde je středem Eucharistie, je mnohem víc mystiky než moralizování.

K čemu tyto tři symboly vedou

Voda jako první pozvání k vnitřnímu životu ve sjednocení s Bohem, krev jako symbol obtížné ceny tohoto sjednocení, a chléb, kterým se toto sjednocení stále sytí. V Bibli nás tyto tři symboly vždy vybízejí k hlubšímu sjednocení s Bohem.

Text nás tak pomalu vede k velmi rozdílnému vnímání toho, kdo jsme. Nepatříme sami sobě. Sv. Pavel: „Už nežiji já, ale žije ve mně Kristus“ (Ga 2,20). Žije v nás někdo druhý, jsme součástí mnohem většího tajemství. Kdo tedy jsem, kde přebývám? Jsem s Kristem skrytý v Bohu v každé části svého života. Nesu v sobě tajemství utrpení lidstva, jeho skličující zraněnost, ale nesu v sobě i pravou Boží slávu a „účastním se na Boží přirozenosti“ (2Pt 1,4).

Pavel často hovoří o životě „v Kristu“. Nikdy to plně nepojmeme, ale objevíme, že taková jácí jsme, jsme předmětem Božího milosrdenství. Nejedná se o morálku, jedná se o okamžiky, které proměňují. Je to účast, vzájemné přebývání, není to můj výkon nebo úspěch (Ef 1,3-7).

3. Lidé s vlastní tváří

Bůh touží po osobách, po vztahu, který není založen na strachu, ale na přátelství, pro který jsme se rozhodli (J 15,15), a který se nazývá „nová smlouva“ (Jr 31,31; L 22,20). Volá člověka ke svobodě a lásce. V takovém vztahu může být pouze osoba.

Židovsko-křesťanská tradice prosadila ideu jednotlivce. Bylo třeba lidstvo vymanit z kmenového myšlení, kolektivismu a skupinového myšlení, a tehdy se začalo rozvíjet lidské vědomí. V Bibli je tento proces patrný. Je v ní toto schéma: (1) začínáme s kmenovým myšlením; (2) postupně se posunujeme k individualizaci prostřednictvím dialogu vyvolení, neúspěchu a milosti; (3) pak přichází průlom do sjednocujícího vědomí prostřednictvím těch, kteří těmito dvěma stupni projdou (Mojžíš, David, proroci, Job, Maria, Magdaléna, Ježíš, Pavel). Stručně popsáno: 1) jednoduché vědomí; 2) komplexní vědomí; 3) ne-duální vědomí neboli „sjednocující cesta“. Tento stupeň je mystický a dokonce i lidem na druhém stupni nahání hrůzu a vzbuzuje v nich pocit ohrožení. **Jestliže nebudeme vedeni k důvěře v tajemství a určitému stupni tolerance vůči dvojznačnosti, příliš daleko se na duchovní cestě nedostaneme.**

Ježíš sám více vychvaluje víru, než lásku. Víra je totiž ona trpělivost vůči tajemství, která dovoluje jednotlivé stupně cesty zvládnout. To je jediný způsob jak dojít k lásce. **Láska je pravý cíl, ale víra je proces, který nás k ní vede, a naděje je ochota žít bez jasného řešení až do konce** (1K 13,13).

Mojžíš na hoře Sinaj (Ex 33,18-20) ukazuje, že zralý, dospělý vztah s Bohem není ještě možný. Všichni se bojíme intimního vztahu, je příliš intenzivní a žádá si, abychom také „měli tvář“, tzn. **sebedůvěru, identitu, důstojnost a určitou míru odvahy přijmout svoji vlastní jedinečnou tvář** – a co horšího – když toho všeho dosáhneme, měli bychom se být ochotni toho vzdát kvůli druhému člověku.

Jelikož nejsme na začátku jako jednotlivci připraveni pro přítomnost a spokojíme se s tím, že svou identitu ztotožníme se skupinou, zákony nebo povoláním, začíná Bůh tím, že pocit důstojnosti a identity dává celé skupině, „vyvolenému národu“ (Jr 32,38).

Zdá se, že zkušenost výlučnosti je příliš děsivá, než aby ji jednatel dokázal unést. Buď jí nebude věřit, nebo ji bude zneužívat, buď bude potlačovat své já, nebo ho příliš prosazovat. Členství ve skupině bude bránou k osobnímu setkání a k vnitřní zkušenosti, často ale i jejich náhražkou.

Na počátku je vztah (tak jako v Trojici), ale tento vztah je mezi skupinou a Hospodinem. Tak, jak se vztahujeme k Bohu, vždy naznačuje, jaké budou naše vztahy k lidem, a naopak. Naše vztahy jsou takové, jak se díváme na svět kolem sebe. Jak se chováme k někomu, tak se chováme ke všem! Celá Bible je školou vztahů a ukazuje je v celé jejich kráse i největší ubohosti.

Bible postupně umožňuje, abychom vstoupili do společenství osob Trojice (dokonalého sdílení, sdíleného přebývání, dávání a přijímání). Sv. Terezie to nazývá „hrad nitra“, stejně jako to ukazuje celé Janovo evangelium (hlavně J 13-17). Jakákoli autonomie je naprostou iluzí. Všechno se stále mění, fyzicky i psychologicky, pokud nemáme absolutní Střed, v němž spočívá spása.

„Budete mít jenom jednoho Boha“ (Ex 20,3)

Zázrak monoteismu je dokonalým darem pro naši spiritualitu a uzdravení naší duše. Monoteismus říká, že existuje jeden koherentní svět. Svoji identitu nacházíme prostřednictvím vztahu k druhému člověku, zrcadlí nám to či ono a my to buď přijímáme, nebo ne. Buď rosteme tím, že nás někdo miluje, nebo chřadneme negativním zrcadlením. Proto je tak důležité manželství a rodina.

První přikázání nás představou „jediného Boha“ staví dovnitř jednoho koherentního světa, který má jeden střed, jednu podobu, jeden smysl. Mít **druhého**, který nás podporuje, je dobrým východiskem pro strukturu našeho ega a pro náš osobnostní růst. Bůh se pro věřícího člověka stává **oním základním konstitutivním Druhým** (např. Nu 6,25). **Bez onoho signifikantního druhého, který je současně tím Signifikantním Druhým, neseme těžké břímě být sami sobě zároveň středem i vnějším obvodem.** To je prakticky nemožné. Náš střed se pak bude měnit s každou novou celebritou, článkem, chvilkovou náklonností... (typický problém dneška). Nejšťastnější jsou mladé maminky, jejich konstitutivním druhým je jejich dítě. Přesně vědí, kým jsou a jak mají prožít svůj den.

Je jen jedna tvář pro židy i křesťany, tvář Boží. Zdravé náboženství vytváří zdravé lidi!

Být posedlý

Jestliže člověk neustále mění to, k čemu má vztah, stává se velmi nejistým. Je ochoten na sebe vzít jakoukoli podobu, pozitivní i negativní, není schopen si uchovat dostatek osobní integrity. Tak vypadá dnešní svět posedlý celebritami.

Bible tuto identitu popisuje slovy „mít v sobě démona“. Je tu **jakýsi nezdravý druhý**, který nás určuje špatným způsobem. To nastává, když nás spoutá negativní projekce nebo negativní jednání a my to – vědomě či nevědomě – vezmeme za své. Ježíš vymítal demony, kteří nesli negativní projekci davu (chlapec trpící epilepsií), synagogy (Mk 1,23), vesnice (muž, spoutaný řetězem u hřbitova atd.). V těchto případech vidíme, co znamená nechat vstoupit do života negativní hodnoty. Posíláme takové lidi k terapeutům, namísto abychom je poslali ke světcům. Jediným lékem na negativní posedlost je opětovné uchvácení tím, co je pozitivní. Ježíš léčí takto: zaměřuje je dovnitř sebe samých a na Boha. Jestliže se světec nebo Bohu zcela otevřený člověk stane naším vzorem a zrcadlem, již jsme ve skutečnosti uzdraveni. „Víra tvá tě uzdravila!“ (L 7,50).

Bible neustále volá pozitivní „Ty“, vůči němuž může Bůh být oním „Já“, které zcela odstraní naše negativní „já“.

Emanuel Levinas ukazuje, že pravda v biblické tradici není podobná tradici řecké. Biblická tradice vychází z přesvědčení, že pravdu nenacházíme v abstraktních představách a koncepcích, ale v **setkání s něčím odlišným**. Slovy Levinase je to **tvář toho druhého**, která nás proměňuje, obrací a dává nám naši nejhlubší identitu. Ježíš biblickou tradici dovršuje, když o pravdě mluví jako o pravdě osobní (J 14,6) a sebe hned potom definuje jako toho, kdo má absolutní vztah se svým Otcem (J 14,7n) a Duchu jako toho, kdo je ve vztahu k oběma (J 14,16-18). **To mění uspořádání náboženského světa a místo sporů o myšlenky a teorie nastupuje svět setkávání, vztahů a přítomnosti tváří v tvář druhému.**

Úcta k tajemství umožňuje přítomnost

Pokusíme se definovat tajemství přítomnosti. Tajemství (mysterion) není něco, co nejsme schopni pochopit, ale něco, co je **nekonečně pochopitelné**. Je mnohovrstvé a neumožňuje dojít ke konečnému závěru. **Mysterion** bylo něco, do čehož musel být člověk iniciován osobní zkušeností, nestačilo jen informace. „Moudrost, které učíme, je od Boha, plná tajemství a skrytá“ (srov. 1K 2,6-9). Je pochopitelná jen lidem s určitou úrovní vnitřní zkušenosti (modlitby). Nutnost osobní zkušenosti ukotvuje každé náboženství a je stále znázorňována biblickými příběhy. Velké osobnosti Bible nejen „věří“, ony určitým způsobem **vědí**. Příkladem je „velikonoční tajemství“ (např. Mk 8,27-30). Dokud člověk neztratí svůj základ a pevnou půdu pod nohama a následně nezažije, že ho Bůh pozvedl, výraz „velikonoční tajemství“ bude pro něj jen málo pochopitelná informace, ale nikoli to, co nás bytostně proměňuje. Velikonoční tajemství je učení, se kterým křesťané pravděpodobně intelektuálně souhlasí, ale pro většinu z nich se nestalo pravým úhelným kamenem jejich životní filosofie. V tom spočívá rozdíl mezi věroučnými systémy a vírou. **Od jednoho k druhému se pohybujeme pouze skrze setkání, odevzdání se, důvěru a vnitřní zkušenost přítomnosti a síly**. Kdo žije ve zdravém náboženství, ví, že existuje mnoho podstatných věcí, které můžeme poznat zcela jiným způsobem než namáháním svého mozku. Ateisté to nevědí. Skutečně velké pravdy, jako jsou láska a vnitřní svoboda, jsou abstraktní pojmy a není možné jim porozumět pouze prostřednictvím samotného rozumu. Není možno je druhým lidem „dokázat“.

Bůh není závislý na poznávání v tom smyslu, jak západní myšlení chápe poznávání. Biblické poznávání je mnohem blíže přítomnosti tváří v tvář, poznávání celým tělem („jada“), nejde o to „přijít na to, jak to je“; téměř všechny biblické postavy s výjimkou Marie a Ježíše jsou proměnění hříšníci. Bible je plná takovýchto zraněných a nedokonalých jedinců. Právě to je učí zranitelnost, vzájemnosti a čestnému vztahu z očí do očí, který můžeme nazvat **přítomností** nebo dokonce **vírou**.

Přítomnost

Tajemství přítomnosti spočívá v **setkání, v němž odhalení se a projevení se jednoho člověka evokuje v druhém člověku hlubší život**. Je to vlastně **předávání a sdílení Bytí** a je zakoušeno jako nezasloužený dar a vnitřní ukotvenost. Jsme schopni sami sebe přijímat na ještě hlubší úrovni a současně si uvědomujeme, že jsme součástí něčeho většího – Bytí samotného. Přináší nám to štěstí a hlubokou radost. Právě to se s každým z nás stalo, když jsme se poprvé zamilovali. S tím souvisí i myšlenka „pravé přítomnosti“ Krista v Eucharistii.

Jakou moc nám Bůh jeden pro druhého daroval, můžeme milovat i odmrštit, a jaké riziko sám přijal, ten, kterého můžeme milovat i odmrštit.

Mít bezprostřední kontakt s oním podstatným Druhým znamená znát svoje vlastní já v jeho nejhlubším a nejpravdivějším bytí. Jestliže se nechám dokonale přijmout, jestliže přijmu vše pronikající pohled Toho, kdo ví všechno a všechno přijímá, nic mne nemůže zničit. Jestliže pokorně stojíme vystaveni Božímu pohledu, působí to nejen sjednocení naší psychiky, ale i sjednocení naší touhy (viz J 1,35nn; 2K 3,18). Nemusí to mít nic společného s dokonalostí, ale musí to souviset s tím, jak já přebývám ve vztahu.

V tom je genialita biblické tradice. Ježíš se nabízí jako „cesta, pravda a život“ (J 14,6) a najednou se to všechno stane sdílením naší osoby, místo aby to bylo bojem o ideje.

4. Boxerský ring (vztah mezi milostí a zákonem)

Nepůjde o relativismus. Víra bude vždy vírou, a nikdy ji nepůjde změnit v naprostou nespornou jistotu, i když náboženství je vždy vystaveno tomuto pokušení. Jediné „Absolutno“, které Bible slibuje, je Hospodin. Ve vztahu k němu je všechno relativní. Nikdo se nemůže postavit mezi nás a Boží lásku (Ř 8,38-39), ale protože obvyklou náhražkou za náboženství je morálka, často se nabízí jako falešná náhrada absolutna. Vztah mezi milostí a zákonem se nakonec stává hlavním tématem každého, kdo se v náboženství snaží jít do hloubky. V zásadě jde o tvořivé napětí mezi náboženstvím jako souborem požadavků a náboženstvím jako procesem osobní proměny. Zápas mezi zákonem a milostí.

Zákon, proroci, moudrost

Rozdělení hebrejského písma na Zákon, Proroky a Spisy (Moudrost) odpovídá normálnímu vývoji duchovního zrání i lidskému vývoji, jež můžeme nazvat (1) řád, (2) kritičnost a (3) integrace.

(1) Řád

Obvykle jsme vyrostli v tradici, zvyku, zákonu, řádu ve smyslu „Takto se to dělá.“

Tóra poskytuje egu základní strukturu a identitu, vymezuje hranice, loajalita, disciplína; neformovanému já poskytuje konkrétní prostor, základy, na kterých stavět (podobně jako když se vychovává dítě, ale o tom později). Těmito základy se zabývají především knihy Leviticus, Numeri a Deuteronomium.

Udržují zdravé vnitřní napětí a burcují nás, takže se uvnitř nás může díť něco podstatného, cosi, co se týká absolutna a co nás nenechává v klidu. Nutí nás přemýšlet o ideálech, absolutnu, zákonech, hranicích a cílech, abychom vůbec někam mohli spět. Jestliže tento konkrétní vymezený prostor nemáme, propadáme se do chaosu, a zároveň, chceme-li pokročit dál a hlouběji (k čemuž musí dojít, pokud nadále rosteme), se proti tomuto prostoru bouříme (srov. Pavel v Ř 7,7-25). Dalajláma: „Musíte se dobře naučit smyslu zákona, abyste věděli, jak ho správně neuposlechnout.“ Musíme znát a ctít pravidla, a pak je teprve můžeme porušovat. Viz také Mk 2,23-28.

(2) Kritika

Prorocké knihy nejsou v první řadě „předpovídáním příchodu Mesiáše“, nýbrž jasným projevem kritického vědomí a vnitřního boje v Izraeli. Jsou reflexí Izraele a Tóry. Na osobní rovině jsou vyjádřením myšlení, které reflektuje sama sebe a je sebekritické. Jen tak můžeme dosáhnout jakékoli hlubší úrovně vědomí, protože jinak zůstaneme převážně nevědomí, falešně nevinní a nechápající, a tedy svým vlastním rozhodnutím zůstáváme na první úrovni vědomí (většina lidí to tak má, je příjemné si myslet, že jsem největší a středem světa...). Je zapotřebí „probuzení“, tedy toho, aby se objevil objektivní vnitřní svědek, který se na mne dívá s naprostou upřímností. Je bolestné být kritickým vůči svému vlastnímu systému (lidé se totiž bojí soudící a negativní kritiky), ať už je jakýkoliv, ale je to zcela nutné (a, srov. L 12,50-51).

(3) Integrace

Sapienciální knihy (např. Job, Kazatel, žalmy atd.) ukazují to, co je pravé nedualistické myšlení. Zabývají se tajemstvími a složitými neřešitelnými problémy, které neumožňují žádný závěr a vyžadují důvěru, odevzdání se a směřování do větší hloubky, které můžeme nazvat biblickou „vírou“.

Zákon je tedy (1) *teze*, pokládající základy, proti kterým proroci staví pozitivní (2) *antitezi*, nastupuje cesta do hlubšího vědomí, kdy pak sapienciální knihy jsou (3) *syntézou* a integrací prvního a druhého. První dva stupně jsou na úrovni dobrého, ale omezeného vědomí, třetí stupeň se dosahuje trpělivostí s tajemstvím, paradoxem, utrpením a omezením – to je skutečně nové náboženství, které lidé prvních dvou stupňů nejsou schopni pochopit. Ježíš je na tomto třetím stupni. **Postup na vyšší úroveň vědomí však v sobě vždy zahrnuje i předchozí úroveň!** Pravá moudrost bude ctít zákon i proroky v duchu Ježíšova „nepřišel jsem je zrušit, ale naplnit“ (Mt 5,17).

Herec s trámem v oku

Trocha psychologie pro vysvětlení. Jedná se o **problém ega a stínu**. **Ego** je tou částí našeho „já“ (self), která chce být významná, důležitá, a je tedy ze své podstaty sebestředné. Má-li dosáhnout úspěchu, potřebuje odstranit svoji negativitu.

Např. v Mt 23 Ježíš na adresu zákoníků a farizejů říká: „Všechny své skutky konají tak, aby je lidé viděli...“ (srov. 23,5-7). Označuje je za „pokrytce“, *hypokritai*, což by možná bylo lépe přeložit jako „herce“. To, co je k tomuto postoji žene, je jejich ego.

Co farizeové a zákoníci v sobě popírají, chtějí-li se jevit lidem právě takto, a vlastně o tom ani nevědí? Součástí tohoto našeho „já“ (self), kterou nechceme vidět, které se vždy obáváme a nechceme, aby ji viděli i ostatní, nazýváme **stín**. Stín se snažíme ukrýt nebo popřít. Jsem ku příkladu závislý na alkoholu, nechci si to přiznat a zároveň to skrývám před ostatními (viz např. Mt 13,14-15).

Jestliže se náš „herce“ brání, bude stín odmítat a potlačovat. Jestliže se brání přehnaně, bude stín nenávidět a promítat jinam (např. homosexuální kněží, kteří nenávidí homosexuály).

Stínové „já“ (self) není samo o sobě zlé. Ono jen umožňuje konat zlo, aniž bych to rozpoznával jako zlo. Jsem kupříkladu alkoholik, ale nepřiznám si to, a proto dále piju. Ježíš se proto staví proti pokrytectví. Nemá nenávist k hříšníkům, ale staví se proti těm, kdo předstírají, že hříšníky nejsou.

Většina náboženství považovala stín za problém. Jakoby úkolem náboženství bylo stínu se zbavit. Nesmím pít! To je ale klasický příklad **řešení symptomu místo příčiny**. Ve skutečnosti se stínu zbavit nemůžeme, ale může pochopit jeho mechanismus, tedy, můžeme se zbavit jeho následků (Ef 5,13).

Ježíš a proroci ukazují, že **hlavní příčinou je ego**. Je tomu tak, že jakmile se ego příliš brání, vidí své vlastní chyby v druhých lidech, nenávidí je v nich a tak se vyhýbá vlastnímu obrácení. Jsem-li alkoholik, ale nechci si to přiznat, označím za alkoholika někoho jiného: já přece tolik nepiju jako on, já to mám pod kontrolou.

Ježíš odmítaný stín nazve **trámem ve vlastním oku**, ale my ho vidíme jako **třísku v oku svého bratra** (Mt 7,4-5). Ježíš tedy radí: „Napřed vyndej ze svého oka trám, a teprve potom dobře uvidíš, abys mohl vyndat třísku z oka svého bratra.“ Jestliže svůj vlastní „trám“ nevidíme, nepochybně ho budeme nenávidět někde jinde. Jakmile však svůj trám uvidíme, zrnko prachu v oku souseda se stane bezvýznamným a přestaneme druhého řešit.

Ježíš je geniální. Nezajímá se příliš o morální čistotu, protože ví, že budeme-li potlačovat stín, nepřivede nás to k osobní proměně, neučiní nás to empatičtějšími, soucitnějšími nebo trpělivějšími, ale vždy nás to uvede na jednu ze dvou cest: odmítání nebo zastírání,

potlačování nebo pokrytectví. Nezralé náboženství tak vytváří rigidní lidi, nebo lidi plné nenávisti a agresivity.

Skutečný hřích

Ježíš tedy vidí primární morální problém v **pýše a sebeuspokojení, a z nich vyplývajícím pokrytectví** (srov. Mt 23,23), v tom je zásadní příčina zla a nikoli v jeho symptomech.

Klasická definice hříchu zní takto: „myšlenka, slovo nebo čin, který odporuje Božímu zákonu“, přičemž 1) musí být vědomé, 2) dobrovolné, tedy musím s danou věcí plně souhlasit 3) a musí se jednat o vážnou věc. To však není biblická definice hříchu, nýbrž právníká definice zákona. Slovo hřích však v Bibli vyjadřuje **intimní osobní boj**. Důsledkem tohoto posunu od Bible k právu je poukaz na vnější projevy chování, které se dají posuzovat a měřit. Ale jak posuzovat „spravedlnost, milosrdenství a věrnost“ (Mt 23,23), které „jsou v Zákoně daleko důležitější“? Chceme-li někoho zostudit, nejlépe je se zaměřit na jeho tělesnost. Politikové nemusí odstupovat kvůli chtivosti nebo ambicím, ale kvůli sexuálním pletkám se sekretářkami...

Jak to vidí apoštol Pavel

Ježíš sice hovoří o tvořivém napětí mezi zákonem a milostí (Mt 5,20-48), ale přirozená potřeba pravidel čistoty a označení skupinové identity, kterou má lidské ego, brzy znovu vítězí. Pavel to napadá v listech Římanům a Galátanům.

Zákon je prvním nutným stupněm. Pokud ale u něj zůstaneme, stane se kamenem úrazu. Často maří proces osobní proměny tím, že se stává zcela samoúčelným, je jako očkování proti vnímání skutečnosti. Jak Pavel ukazuje v Ř 7,7-13 a jinde, Bůh nám dal zákon proto, aby ukázal, že poslušní zákona být nemůžeme!

Důvod, proč můžeme směřovat ke skutečné svobodě, spočívá v tom, že jsme začínali morálními zákony a bezpodmínečnou ochotou naslouchat osobnostem, které mají autoritu, což dává limity naší přirozené egocentričnosti. Řád a tradice jsou ve skutečnosti jediným východiskem k vytvoření zdravé struktury ega na začátku cesty. Tam však nesmíme ani zůstat ani skončit. „Litera zabíjí, ale Duch oživuje“ (2K 3,6).

„Musíme dnes ukázat mužům a ženám alespoň začátek cesty, která je povede důvěryhodně a konkrétně do Boží svobody. Nemějme pochybnosti, svoboda je cílem. Tam, kde muži a ženy nezačali získávat zkušenost s Bohem a Božím duchem, který nás osvobozuje z nejhlubších úzkostí života a ze stálého pocitu viny, nemá vůbec smysl vyhlašovat etické normy křesťanství“ (K. Rahner, citováno v R. Rohr, str. 88).

Dokud lidé nezískají určitou úroveň vnitřní náboženské zkušenosti, nemá smysl od nich požadovat, aby následovali Ježíšovy etické ideály. Nebudou vůbec schopni je pochopit, a navíc je ještě zneklidní. Nejsm-li sjednocen s Bohem a nejednám-li skrze toto vnitřní sjednocení, nemám sílu odpouštět nepřítelům.

Co jsme místo toho udělali? Rozmělnili zákon do malých záležitostí, které jsme schopni plnit silou vůle, vytrvalosti a rozumného uvažování, a tak se snažíme dojít spásy prostřednictvím zákona.

Morálka, která se na počátku jeví jako cíl a prubířský kámen veškerého náboženství, se během doby změnila v hříště, na kterém probíhá něco mnohem hlubšího, tanec lásky. Morální

problémy jsou sice bojem mezi dobrem a zlem, ale také nutně mezi svobodou a podmíněností. Jsou bojem mezi mnou a ne-mnou, mezi mým viditelným a mezi mým skutečným já. Zde rosteme. I ty nejmenší události nás mohou naučit všemu, pokud pochopíme, **kdo** je s námi, skrze nás a pro nás odehrává.

Z právního hlediska má zákon smysl sám o sobě, je absolutně dobrý a nutný pro sociální řád. **Ale v duchovní oblasti je zákon prostředkem, v žádném případě nemá smysl sám o sobě. To je třeba říci zcela jasně, i když mám pochybnosti o tom, že to tak může být, pokud se spiritualita identifikuje s institucí nebo s nějakou skupinou.** Je to Duch ve mně, který ve mně probouzí skutečný smysl zákona (J 16,8).

Jak k tomu došel Pavel? Sám byl mužem zákona (Flp 3,6-8). Zákon není proto, aby nás Bůh začal milovat (miluje nás stále). **Je zde proto, aby zостřil naše vědomí toho, kdo jsme a kdo je Bůh, abychom tak mohli pojmenovat naši vlastní nedostatečnost a zároveň Boží plnost.** Jakmile sv. František řekne „Nejsem nic. Všechno co mám, je od Boha. Moje jsou jediné hříchy,“ pak zákon došel svého naplnění.

Jelikož lidé nevzali Ježíšovo a Pavlovo poselství vážně, často vytvořili náboženství domýšlivosti, kde si lidé skutečně myslí, že nejsou hříšníci a že dodržují zákon. „Spasili“ sami sebe a tak necítí téměř žádnou potřebu milosrdenství, soucitu a Boží velkorysosti. **Bůh je pro ně vymahatelem, ale ne zachraňující láskou.** Nepocitují skutečnou potřebu sjednocení s Bohem, důvěry a odevzdání se. Bohu můžeme dát víc než jenom poslušnost. Bůh nestvořil svět a církev proto, aby tu byl řád a on mu mohl vládnout.

„Skrze Zákon jsem Zákonu umřel, abych žil pro Boha“ (Ga 2,19). Jestliže uděláme ze zákona cíl a smysl, vrací se nám, aby nás strašil (viz Polsko nebo Irsko). Nám se ale dostalo Boha, který nejen že nám dovoluje dělat chyby, ale dokonce je používá v náš prospěch! To je evangelní ekonomie milosti, kterou můžeme nazývat „radostí pro všechny lid“ (L 2,10). Kdyby k Bohu bylo možno dojít skrze poslušnost Zákonu, nebylo by třeba milosti Ježíše (srov. J 1,16-18).

Jestliže překonáme tento kámen úrazu, přesuneme se do třetí části hebrejského Písma, do stupně moudrosti, do tajemství Božího milosrdenství. Jsme schopni unést tajemství i paradox, protože Bůh v nás učinil to samé.

5. Dobrá a špatná moc

Celou Biblií, od Genesis až po Zjevení, velmi přímo prolíná kritika moci.

Sledujeme-li jakékoli zprávy nebo pozorujeme-li vztahy kolem, vidíme, že většina lidí má otázku moci špatně postavenou, nebo stačí případně sledovat jakýkoli historický film. Ježíš kritizuje náboženské vůdce za to, že zneužívají tradici k tomu, aby posilovali svoji vlastní moc (např. Mk 7,9).

Dobrá moc je ta, která chrání slabé a ty, kdo moc nemají, špatná moc je ta, která je používána pouze k vlastní ochraně, prosazování sebe sama a udržování vlastního postavení. Je třeba říci, že hierarchie není ve své podstatě špatná, stejně jako moc není ve své podstatě špatná; je ovšem nebezpečná, pokud jsme nezvládli vlastní duchovní úkol. **Ježíš jasně hovoří o služebném vůdcovství a dokonce nás k němu nabádá** (Mk 10,42-45).

V Bibli se vývoj vědomí pozvolna pohybuje od násilí k nenásilí, od imperiální moci ke vztahové moci, od hierarchií, které vládnou, k hierarchiím, podporujícím růst, od božské moci králů k služebnému vůdcovství. Klíčovým zlomovým bodem je Ježíš.

Je to tak, že násilní lidé potřebují násilného Boha, a vytvářejí si ho? nebo způsob, kdy Bible občas prezentuje Boha jako násilného, legitimizuje či žehná naše násilné dějiny? Obě varianty se zdají být správné, ale zároveň je pravdou, že nenásilí přicházelo pozvolna, zároveň s nedualistickým myšlením. Dominantní hierarchie totiž potřebují ke svému přežití dualistické myšlení. Je vidět, že i po dvou tisících letech po zjevení Ježíše spousta lidí dává přednost trestajícímu, vyhrožujícímu a násilnému Bohu, a tato představa Boha pak vytváří stejný typ lidí i stejný typ dějin.

Ani psychologicky, ani duchovně však neexistuje něco jako triumf moci. Dominance nikdy není transformací. Jak řekl Napoleon, „jenom duchovní lidé jsou schopni věci skutečně měnit, my je jenom přeskupujeme“. Neproměnění lidé si myslí, že problémy lze řešit vnější silou, shora nebo zvenku; věci však lze měnit pouze zevnitř (srov. Mt 23,26). Je iluzí, že by jeden člověk mohl změnit druhého. Vnější moc dosáhne věci rychle, ale je pod neustálým tlakem a nese s sebou mnoho negativní zátěže, která se dříve či později projeví. Lidé nemají pokoru ani trpělivost, které jsou v Bohu.

Duchovní moc je však schopnost ovlivnit události a druhé lidi prostřednictvím svého vlastního **bytí**. Duchovní lidé mění druhé lidi zevnitř prostřednictvím toho, **jací sami jsou**. Je to pomalejší proces, ale přináší trvalejší výsledky.

Čím více počítáme s hrozbami zvenku, tím máme sami menší přístup ke své vlastní vnitřní síle. Čím více jsme v kontaktu se svou vnitřní silou, tím méně potřebujeme vnější sílu, hrozbu nebo nátlak.

Pro spiritualitu je podstatné, že se zabývá samotným *bytím* člověka, jeho vnitřní motivací a postoji, jeho skutečným vnitřním zdrojem, není pro ni tolik důležité, co člověk „dělá“. Činnost se vždy postará sama o sebe, pokud je naše bytí v pořádku.

Bůh udává tón

Dokud nezískáme zkušenost s bezpodmínečně milujícím Bohem, nebudeme důvěřovat žádné duchovní moci. Je ztrátou času přesvědčovat lidi, aby velkoryse milovali, pokud je pro ně Bůh

tím, který vyžaduje výkon a miluje zcela podmíněně, a vyhrožuje, pokud v něj nebudou „věřit“. Bible od samého počátku tento druh moci zpochybňuje, jak je vidět na všech postavách – jsou svým způsobem všechny neschopné, nezralé, nepřipravené, nepoužitelné, „bez-mocné“ (Abraham, Sára, Mojžíš, Ráchel, Rebeka, David, Jeremiáš, Job i Ježíš sám).

Dno, okraj, outsider jsou v Bibli privilegované duchovní pozice. Bible je evidentně proti-establishmentová literatura, i když byla ve velkém používána právě establishmenty, což je jádro našeho (Rohrova) interpretačního problému. Ježíš zvěstuje evangelium chudým!

Nechtějme tedy vlastní silou měnit skutečnost, pochopme tajemství odevzdání se a důvěry, a potom se to uskuteční na nás, skrze nás, s námi a často i v rozporu s námi. Jediný věčný způsob, jak Bůh tvoří, je *creatio ex nihilo*, „tvoření z ničeho“, přičemž křesťanskými výrazy proto jsou „vzkříšení“ a „milost“ (Ř 4,17).

Neplodné ženy a odvržení synové v Bibli

Bible popisuje vyvolení Izraele, zotročeného národa. Rozvíjí téma „neplodných žen“ (Sára Gn 18,11; Rebeka Gn 25,21; Ráchel 29,31; Channa 1S 1,5; matka Samsonova Sdc 13,2; Alžběta L 1,7), které všechny připravují Mariino panenství, neboť „u Boha není nic nemožného“ (L 1,38).

Po Channině modlitbě, srov. zejména 1S 2,4-8, začíná veliký duchovní a politický obrat: **téma ze všech témat nejdůležitější – milost, svobodná volba, zaměřená na ty, kteří jsou na dně – získává svůj tvar.** Bůh obrací hodnoty světa vzhůru nohama. „Poslední budou prvními a první posledními“ (Mt 19,30; 20,16; L 13,30; Mk 10,31), a Mariino Magnificat (L 1,46-55) z pochází z velké části z Channiny modlitby (1S 2; srov. Mariina matka, sv. Anna...). Tuto moudrost vyjádří i Pavel (srov. 1K 1,28).

Zdá se, že dokud nejsme z nějakého systému vyloučeni, nejsme schopni rozeznat všechny jeho modly, lži a stinné stránky. Toto je privilegované „poznání obětí“. **Ne scénář vítězů, po kterém by toužilo ego, nýbrž scénář života, který nyní zahrnuje všechny tyto takzvané ztroskotance.** Zdá se, že lidé uvnitř svých skupin jsou postiženi jakousi „strukturální slepotou“. Lidé mohou mít osobně dobré úmysly a být upřímní, ale ze své pozice v nějaké struktuře mohou být neschopni vidět určité věci (srov., jak tuto sociální slepotu popisují Izaiáš a Ježíš v Iz 6,9 a Mt 13,14). Ježíšova podobenství zřejmě nemohou pochopit lidé uzavření v duálním myšlení, podobně jako Davidův otec v 1S 16,1-13. Je to vždy ten, na koho se zapomnělo, jako třeba odmítaný Jeremiáš nebo nespravedlivě trpící Jób, kdo rozumí věcem do hloubky a prolamuje se k osvícení. Izaiáš tuto myšlenku přetváří do umělecké podoby ve „čtyřech zpěvech trpícího služebníka“ (Iz 49 – 53). „Než se s Bohem setkáme, vnímáme ho jako všemohoucí moc, po setkání s ním ho vnímáme jako pokornou lásku. Na to vždy kladli františkáni důraz: Bůh je, proti všem našim očekáváním, pokorný“ (františkánská teoložka Ilia Delio).

Vůdcové národa se vždy znovu (srov. knihy Ex, Sdc, Joz, 1 a 2S, 1 a 2Kr) snaží o aliance pro vojenské bezpečí, ale Bůh vždy říká „Důvěřujte pouze mně!“ Je to naivita nebo naopak moudrost?

Počáteční vědomí, které je téměř zcela zaměřené na výhru či prohru, si nedovede představit, že by tyto myšlenky byly něčím víc než zbožnými řečmi. Moudrost je naopak „jiný způsob vědění“, chápe věci na vyšší úrovni, komplexněji, a my to zde nazýváme „proměnění“ nebo

nedualistické myšlení. Lidské ego se brání jakékoli změně, a proto se brání i výzvě ke zranitelnosti, kterou vnímá jako to, že přestává mít věci pod kontrolou (srov. Gedeona, jemuž Bůh zredukuje armádu z 22 tisíc na 300 mužů, Sdc 6 – 7). Bůh učí člověka, že existují alternativy k hrubé síle, a tato širší moudrost se postupně stane naší schopností žít společenství, být trpěliví, odpouštět a jednat prozíravě (Lk 16,8). Je to podivný postoj, který zcela oponuje kultuře společnosti. Je to možná tak, že Bůh nemůže riskovat, aby svěřil moc někomu jinému než tomu, kdo prohlédl iluze moci a svoji identitu založil na něčem jiném. Všichni ostatní budou svoji moc zneužívat a obvykle budou zneužívat o náboženství. I všechna tři Ježíšova pokušení jsou pokušeními zneužití moci (Mt 4,1-11).

Jedná se o proměnu, která je celoživotní záležitostí milosti, odevzdání se a modlitby.

Žalmy

Většina žalmů odhaluje značně vysokou úroveň duchovního vědomí a také různé stupně víry. Ukazuje se v nich dobrá i špatná moc u lidí. Jsou rozmanité a ukazují různorodé duchovní zkušenosti (Jan od Kříže: „Bůh vede každou duši jinou cestou, takže jenom ztěžka se najdou dva lidi, kteří by šli po stejné cestě třeba jen na polovině svého putování k Bohu“). Z hlediska našeho argumentu je lze rozdělit do tří velkých částí:

Žalmy orientace (potvrzující tradici), žalmy dezorientace (prorocké rozpoznání, jak některé věci nefungují nebo nejsou pravdivé) a žalmy znovunabyté orientace (reorientace – úroveň moudrosti nové syntézy víry). V různých obdobích našeho života potřebujeme všechny tyto tři orientace, až nakonec, u duchovně zralé osobnosti, působí jako jeden celek.

Důležité jsou zejména žalmy nářků, jež odhalují cestu k odvrácené straně věcí a umožňují nám ji vyjádřit a veřejně se k ní přiznat; umožňují si stěžovat Bohu a věřit, že takové stížnosti může přijímat, pomáhají si uvědomit, že nemůžeme uzdravit to, co nevezmeme na vědomí.

Pravá transcendence vždy zahrnuje i předchozí stupně a neodmítá je ani netrestá, na rozdíl od většiny reforem a revolucí, které se v dějinách uskutečnily. To je pravé usmíření, uzdravení a odpuštění a vždy charakterizuje zralé věřící. Oni pak následně děkují Bohu za všechny zkoušky a bolesti.

Dobrá moc

Moc nemůže být ze své podstaty špatná, vždyť Lukáš i Pavel používají pro označení Ducha svatého slovo *dynamis*, „moc“ (Sk 1,8; 10,38; L 1,35; 24,29; Ř 15,13; 1K 2,5). Jakmile se lidé dotknou svého vnitřního zdroje, stávají se živými ikonami Božího obrazu (Iz 43,10); pravdivá, pokorná a důvěřující moc, konečný smysl dobře zakotveného člověka.

Jsme Boží děti (Ř 8,16), v každém z nás je Boží Duch (Gn 2,7; Jr 31,31-34; J 14,16 atd.), což je skutečný smysl „nové smlouvy“, kdy naše srdce nejsou kamenná, ale „z masa“ (Ez 36,25-26). Jediné, co je proto třeba udělat, je se tomu otevřít, radovat se z toho a čerpat z toho. Boží přebývání v člověku je **skutečnost, která odlišuje autentickou křesťanskou spiritualitu od ostatních spiritualit**. Skutečnou mocí, s níž musíme navázat kontakt, je Duch, který v nás přebývá (Ř 8,9.11; 1K 3,16-17).

Moc sama o sobě není špatná, jen potřebuje být definovaná jako něco, co je širší než dominance nebo hrubá síla. Bible spíše ukazuje paradox moci, než by tvrdila, že je špatná. Je-li Duch svatý moc, pak musí být moc dobrá, a nikoli jen to, co je důsledkem ambicí nebo

chtivosti. Mojžíš, Ježíš nebo Pavel ve skutečnosti měli velikou moc, protože právě jejich ega Bůh použil, aby na něm stavěl. Bůh chce z lidí dospělé partnery, kteří jsou sami schopni unést moc a kritiku (Žd 5,11 – 6,1). Jsou schopni unést svou moc především proto, že ji nepotřebují a že vědí, že jim tato moc nepatří. Máme-li skutečnou moc, nepotřebujeme ji vystavovat na obdiv. Jestliže víme, že jsme používáni vyšší mocí, nebereme svoji malou moc příliš vážně. Máme-li moc uvnitř, nepotřebujeme ji vystavovat na oddiv. Lidé, kteří v sobě tuto božskou moc mají, se o ni dokážou nejlépe dělit, dokážou tuto moc používat pro společné dobro (1K 12,31).

Apoštolům trvalo dlouho, než to pochopili (viz Mk 9,30-37; 10,32 atd.). Kritéria a ambice jsou hlubokou mužskou potřebu, před kterou tyto texty chtějí varovat. Muž nebo žena, kteří nevědí, kým uvnitř sebe sama jsou, bude toužit po všech formách moci. Před rokem 313, kdy Konstantin prohlásil křesťanství za státní náboženství, jsme my křesťané byli na dně společnosti, což bylo ideální místo, odkud se dalo evangelium porozumět. Přes noc jsme se dostali ze dna na vrchol, doslova z katakomb do bazilik (tj. *královských paláců*), stali se státním náboženstvím římského císařství a začali číst evangelium z pozice moci místo z pozice bezmoci. Ježíš, tichý a pokorný srdcem (Mt 11,29) se stal spravedlivým soudcem, Pantokrátorem byzantského umění a moderních katedrál.

Hroutící se římské impérium potřebovalo imperátora a Ježíš byl použit k tomu, aby zaplnil mezeru, čímž se velká část jeho učení stala nesrozumitelnou a nepochopitelnou. Ale o pravé podobě Boha vyprávějí vztahy v Nejsvětější Trojici... Imperiální systém si nepřeje ani milosrdenství, ani tichost nebo systémy, které člověka proměňují, mnohem více totiž potřebuje zákon a řád a jasné systémy příslušnosti. Zde leží počátky stálého pokušení „církvnictví“. V každém století proto existovali světci, kteří pochopili, co je podstatné, a byli ochotni se vydat bolestnou cestou sestupu, cestou „velikonočního tajemství“. Bez toho Boží podstatu a přirozenost duše nelze pochopit.

Učedníků, kteří chtějí funkce, se Ježíš ptá: „Můžete pít z kalicha, z kterého budu pít já?“ (Mt 20,22-23). **Náboženství je především pro ty, kdo se bojí pekla. Spiritualita začíná mít smysl pro ty, kteří peklem prošli, tedy pro ty, kteří se hluboce napili těžkostí života.**

Ježíš přišel jako oběť lidských dějin, protože, duchovně řečeno, jenom oběť může odhalit temné i jasné stránky těchto dějin. Oběť ví, v čem spočívá skutečné vítězství a jaká je skutečná role těch, kdo jsou do všeho zasvěceni (srov. Mt 5,11).

Zranění a odmítnutí lidé mají mnohem větší šanci vidět jasně a mít co říci (stejně jako mají ovšem větší šanci být zahořklí). **Moudrost se ukazuje a projevuje v tom, co dokážeme udělat se svojí bolestí** (Mt 5,1-12). Obvykle je to outsider, člověk na okraji, kdo je nejlépe schopen rozpoznat skutečně funkční systémy víry, systémy zabezpečení i skupinové iluze. Písmo vede Izraelce k tomu, aby se vždy dívali na věc ze strukturálního hlediska toho „druhého“ (Dt 10,16 aj.).

Ježíš, zdánlivě nevzdělaný laik, je archetypem tohoto postoje, a mnozí světci se vydali stejným směrem (František, Klára, Vincent...).

Rituály přechodu

Je důležité, když nás někdo poníží, jen tak mohu zjistit, jak na tom jsem a kam směřuji (srov. Mt 5,11-12). Ježíš znal tuto **privilegovanou cestu poznání**, kterého dostává tomu, kdo je

jakýmkoli způsobem postaven na kraj společnosti, nebo kdo je v jakémkoli menšinovém postavení. Tyto situace vedou k cestě pokorné lásky a důvěry a nutí nás se dívat zvenku dovnitř (na Západě se většinou díváme zevnitř ven). Jakoby Ježíš říkal: „**Musíte tím projít, jinak nebudete nikdy schopni empatie, soucitu a identifikace s bolestmi světa, kterým jste povoláni sloužit. Jinak budete svou službu bratřím a sestrám používat jako profesní krok, ne jako pokornou službu**“ (srov. Fil 4,11-13, kde se používá slovo „iniciace“, zasvěcení).

Je paradox, že většinou kážou a vyučují evangelium lidé, kteří jsou dobře hmotně zabezpečeni. Vede to k tomu, že se kazatelé míjejí s tím, co je v evangeliu podstatné. Ježíš si určitě přál, aby jeho následovníci byli „poutníci a cizinci“ (Žd 11,13) v běžných záležitostech světa, aby tak mohli být „občany“ onoho většího království (Fil 3,20).

Architektonická teologie

Sama architektura jeruzalémského chrámu v Ježíšově době může být obrazem určitých duchovních záležitostí, o kterých si nyní řekneme. Uprostřed velevstavně, do které mohl jen 1x ročně vstoupit velekněz, obklopena nádvořím kněží a levitů, kde mohli jen oni, okolo pak nádvoří určené jen obřezaným židovským mužům. Různé stupně úcty.

Vnější nádvoří určené jen židovským ženám (kde ale kvůli menstruačnímu cyklu stejně skoro nemohly, srov. Lv 15,19-30), zapovězeno pod trestem smrti všem nežidům.

V této kamenné stavbě je strukturováno to, co všechna náboženství dělají – vytvářejí vnitřní a vnější prostor téměř jako svůj hlavní účel. Jakoby každý potřeboval nějaký druh hříšníka, heretika, „nevěřícího“, s kterým se porovnává.

Židovství je archetypální náboženství, a tedy to, co dělá dobře nebo špatně může sloužit jako ilustrace něčeho podobného ve většině náboženství. Všichni na určité úrovni vytváříme „meritokracie“ (systémy postavené na dosažených zásluhách), systémy odstupňované úctyhodnosti, a vždy je zakládáme na určitém kodexu čistoty – rasové, národnostní, sexuální, morální nebo kulturní.

Teprve zde je možno pochopit, jak radikálním reformátorem byl Ježíš. Neměl sebemenší zájem o udržení jakéhokoli vládnoucího nebo uzavřeného systému. Aktivně je podkopával (i vůči vlastním následovníkům, srov. L 9,49-56); neměl zájem o různé předpisy na vyrovnávání dluhů či předpisy rituální čistoty (Mt 15,1-14), které jsou náboženskou formou moci a výlučnosti. Provokuje náboženský systém, který nadřazuje zvyky a lidské zákony nad člověka (Mk 2,27), obhajuje oficiální statut „hříšníků“ slovy „Sobota je pro člověka a ne člověk pro sobotu“.

V Lv 11 – 24 je popsáno sedm různých skupin lidí, kteří jsou z chrámu vylučováni (malomocní, tělesně postižení, nežidé, ženy během menstruace, židé po výronu semene, lidé provozující nečisté zaměstnání jako pastevci, koželužové a výběřci daní, nemanželští synové a dcery kněží). Ježíš se v evangeliích solidarizuje právě s těmi, ti druzí proti němu bojují.

Je to stálá kritika systémů moci a jejich schopnosti vytvářet o sobě iluze. I když se tyto texty čtou v kostelích, nejsou brány v úvahu, protože máme tendenci dávat přednost kodexům rituální čistoty. Proto snad Ježíš na počátku své mise říká „blahoslavení chudí v duchu“. Bible není literatura establishmentu, není psána z jeho pozice; Ježíš „přišel kázat radostnou zvěst chudým“ (L 4,18). Hlavním důvodem zneužívání a nepochopení Bible je zřejmě to, že ji

používali a vykládali převážně lidé, kteří byli uvnitř systému a na jeho vrcholu. Jaký je to rozdíl od Pavla v 1K 9,20-22! **Každý zorný úhel je pohled z určitého místa.** Bible nám dává nový a velmi svobodný úhel pohledu, z kterého můžeme zkoumat svět. Budeme ho ale vnímat svobodný pouze tehdy, nebudeme-li muset všechno příliš dokazovat a nebudeme-li toho muset příliš bránit.

6. Ostrí nože: vědět a nevědět

Obcházíte moře i zemi, abyste získali jednoho nového věřícího, a když se jím někdo stane, uděláte z něho syna pekla, dvakrát horšího, než jste sami! (Mt 23,15)

Ježíš zde mluví k „ortodoxním“ věřícím, on sám sebe (spolu s proroky) vnímá jako radikálního reformátora náboženství. Jak vypadá zdravé náboženství? Ježíšovo rozlišovací kritérium je jasné: přináší dobré nebo špatné ovoce? (Mt 7,15-20; L 6,43-45)

Vše se odvíjí od představy, kterou máme o Bohu, a o vztahu, který k Bohu máme; pak se náboženství stane tou nejlepší věcí na světě, ale může být i tou nejhorší. Je-li náš vztah k Bohu životodárným, pak téměř vše ostatní ve společnosti bude schopné obnovy, uzdravení a osvětlení.

V Bibli je proto důležitá ortodoxie (správné uctívání Boha), které se ale netýká pouhého intelektuálního bytí „v pořádku“, ale především správného vztahu, správné „praxe“ (ortopraxe). **Ježíš důsledně prohlašuje lidem za spasené nebo uzdravené tehdy, mají-li k němu správný vztah. Nikdy je nedusí na jejich věroučných systémech nebo na tom, do které skupiny patří.**

Jsme-li přesvědčeni, že už jsme všechno pochopili, můžeme být velmi arogantní a příliš zaměřeni na cíl. Víme-li, že jsme zdaleka vše nepochopili, více se snažíme, aby naše jednání bylo vedeno láskou. Ti, kdo poznávají Boha, jsou vždy pokorní, ti, kdo ho nepoznávají, jsou si většinou vždy jisti sami sebou.

Jdeme tedy po **ostrí nože, úzkou cestou**. Na jedné straně říkáme, že je velmi důležité mít správné ortodoxní učení o Bohu, ale zároveň si ani na chvíli nemůžeme myslet, že víme o Bohu všechno nebo skoro všechno. Na tomto ostrí nože najdeme rovnováhu, kterou Bible nabízí.

Východiskem úvahy jsou slova Heinricha Zimmerera (1890-1943): „O těch nejlepších věcech se vůbec nedá mluvit; ty druhotně nejlepší zůstávají téměř vždy nepochopeny; život tak trávíme mluvením o věcech třetího řádu.“ Náboženství je v pokušení – potřebě mluvit o něčem, co je jasné a jednoduché.

Teologie a spiritualita se zabývá těmi nejlepšími věcmi, o kterých se vůbec nedá mluvit, a pokud v nějakém náboženství chybí pokora, začne být domýšlivé, hloupé a pověřivé. O Bohu se dá mluvit jedině pomocí metafor a obrazů. Co je svaté? Je jazykem nepopsatelné. Židé raději odmítnou Boží jméno vyslovit. Teologie se na rozdíl od jiných vědních oborů nemůže vykázat žádným vnějším „důkazem“. To nejlepší, co mohou duchovní spisovatelé napsat, jsou slova serafa: „Svatý, svatý, svatý“ (Iz 6,3), což bychom dnes možná vyjádřili slovy „Úchvatný, uchvatný, uchvatný!“ V 1K 14 se nevyslovitelnost vyjadřovala mluvením v jazycích.

Jazyk dualistický (oheň, síra, moralismus) je tedy jazykem „d'ábelským“, dává pocit něčeho, čeho se lze držet a co staví vše na správné místo. Stává se náhradou za skutečný cíl náboženství, kterým je vždy spojení s Bohem. O nejlepších věcech se mluvit nedá, ty mohou být jen zakoušeny. Chceme-li o nich pak mluvit, můžeme jen „jako v zrcadle“ (1K 13,12).

Ony „téměř nepochopitelné věci“ H. Zimmerera na ony „nejlepší věci“ pouze ukazují. Sem patří filosofie, teologie, psychologie či poezie a umění, ale ony všechny, stejně jako Písmo,

mohou být špatně chápány. I Ježíš šel touto riskantní cestou, což jej umožňuje vykládat tolika způsoby! (40 tisíc křesťanských denominací).

Ježíš ale nikdy neřekl „Musíte mít pravdu!“, ani to, že mít pravdu je důležité; převážně mluvil o tom, aby člověk byl čestný a pokorný, což je možná jediná vhodná forma pravdivosti.

Dějiny náboženství mluví o naprostém opaku. Mluvili jsme jen o oněch „třetích věcech“, protože jen tam můžeme mít pocit jistoty a pořádku (finance, oblékání, stavby, role...).

Bible jako **celek** našla rovnováhu mezi věděním a nevěděním, mezi používáním slov a jejich pokorným hledáním. „Církevnictví“ ze své definice potřebuje mluvit absolutním způsobem a s naprostou jistotou. Je to pochopitelné, a je-li člověk mladý, potřebuje takto začít. Chce-li ale náboženství být v rovnováze, potřebuje také to, aby se odemykalo zevnitř, což můžeme nazvat mystickou modlitební tradicí („mystický“ od „myein“ – zmlknout, zavřít ústa).

Dva proudy

Udržování vnitřní rovnováhy jako dva duchovní proudy, tradici znalosti a neznalosti, vědění a nevědění. Označme je jako **tmu a světlo**, teologicky **apofatická** („negativní“) cesta, jdoucí mimo slova a obrazy do ticha, a **katafatická** („kladná“) cesta, cesta slov, idejí a obrazů. Jsou potřebné obě, a spolu tvoří nádhernou formu vyššího vědomí, které říkáme **biblická víra**.

Apofatická cesta byla na Západě od reformace a osvícenství málo užívána, vysvětlována a rozvíjena. Náboženství bylo v defenzivě (a je doposud), potřebovalo vysvětlování a jasnost, v pocitu ohrožení vlastní identity.

Světlo a tma má smysl jen ve vzájemném vztahu (1K 15,40-41). I paškál zapalujeme v noci. V umění mnohdy jsou slunce a měsíc znázorňovány jako posvátné symboly.

Sluneční světlo: dává zářivou, dokonalou jasnost a odstraňuje všechny stíny, ale paradoxně vytváří stíny velmi jasně vymezené. Slunečnímu světlu vždy dávala přednost patriarchální náboženství, uctívala oheň, světlo a posvátný řád.

Lunární světlo je mnohem subtilnější. Víc vyjasňuje, míň ohrožuje; sluneční světlo je někdy příliš ostré a oslepuje. Již na počátku, kdy Bůh oddělil světlo od tmy, jsme varováni, že nemůžeme naprosto oddělit světlo od tmy, samy o sobě totiž nemají žádný smysl. Gn 1,4-5 výstižně pojmenovává **částečné dobro**, uvnitř kterého existuje celé stvoření. Lucifer znamená „Nosič světla“, a tedy považovat se za naprosté světlo je démonické.

Všechny věci na zemi jsou směsí světla a tmy, „jenom Bůh je dobrý“ (Mk 10,18). I dobré věci tohoto světa jsou vystaveny nedokonalosti, zranitelnosti a rozkladu, neboť „všechno, co se pod sluncem děje, je pomíjivost a honba za větrem“ (Kaz 1,14); to je podstata hmotné skutečnosti a je nepříjemné si to připustit.

Sice stojíme za papežským učením, které je brilantní, ale kdo by na základě papežských encyklik konvertoval? Ježíšova podobenství a aforismy jsou obvykle nepřímé, jenom naznačují, jsou vystaveny nepochopení a zneužití. Ježíš je mnohem více „lunárním“ učitelem, trpělivý vůči tmě a růstu (Mk 4,27).

V lidských dějinách byly poezie a náboženství prakticky totožné. Poezie byla jediným dostatečně vhodným jazykem pro náboženství. Poezie se nesnaží definovat zkušenost, nýbrž ji zprostředkovat (stejně tak i liturgie). Snaží se probudit naše vlastní vidění, slyšení a

poznávání. Nenabízí závěry, ale učí postupu, jak k poznání dojít. Příliš nevysvětluje a otevírá nás k úžasu. Ježíš to dělá podobně, zvláště podobnostvými (srov. Mt 13,13.51-52). Proto dlouhou dobu jazykem náboženství byla poezie, aforismy a posvátné příběhy, nikdy pouze próza nebo přímé učení.

Poušť a vrchol hory

Biblickými metaforami pro spiritualitu tmy může být jeskyně, exodus, exil, břicho velryby. Spiritualitu světla může reprezentovat obraz hory (Sinaj, Choreb, Tábor, hora blahoslavenství, nebo apokalyptika knih Ez, Dn, Zj).

Pro naše účely postavíme vedle sebe obraz vrcholu hory a pouště, dvou různých metafor pro velké tajemství. Tradice hory vyjadřuje přítomnost, mluvení, poznávání. Tradice pouště vyjadřuje nepřítomnost, mlčení, nevědění. „Ohnivý sloup v noci a oblačný sloup ve dne“ (Ex 13,21-22) jsou oba dobří průvodci, ale ne jeden bez druhého!

Poznání a nevědění je krásně integrováno ve dvou paralelách v Písmu: Mojžíš na hoře Sinaj, Ježíš na hoře Proměnění. Bůh na Sinaji je určitým způsobem zřetelný, a přitom přebývá v husté temnotě, Ex 20,21; Ex 33,21-23. Ježíš na hoře Proměnění (Mk 9,2-8 par) se ukazuje v zářivém světle, ale zároveň mrak toto světlo zahaluje. Epifanie je současně světlo a tma, poznatelnost i nepoznatelnost, odhalení i neodhalení. Ježíš pak přikazuje o této „nejlepší věci“ mlčet, posvátnost a tajemství této zkušenosti je nutno uchovat. Protestanté většinou k této apofatické kontemplativní mystické tradici nemají přístup, katolíci naopak o plnosti své tradice nemají ani ponětí a opakovaně kladou důraz na světlo, pořádek a jistotu.

Dnešní zmatek

Na jedné straně přebytek informací, které nejsme schopni zpracovat. Na druhé straně proto požadavek jistoty, který využívá náboženský fundamentalismus. **Fundamentalistický způsob myšlení má natolik rád odpovědi a vysvětlení, že si záměrně nevšímá toho, jak dějiny k těmto vysvětlením dospěly, nebo jak samoučelná tato vysvětlení obvykle jsou.** Uspokojivá nepravda je nám příjemnější než neuspokojivá pravda.

Velká spiritualita hledá rovnováhu mezi protiklady. Jestliže se příliš přikloníme na jednu stranu, budeme příliš spravedliví nebo příliš skeptičtí. Jde o to najít pravý střed. Lidský zmatek nevyřešíme falešným předstíráním, že jsme všude uklidili, ale tím, že budeme učit lidi **poctivě a pokorně hledat způsob jejich vlastního poznávání a naslouchání** (modlitbou, jak uvidíme). **Jen tak člověk dojde k moudrosti svým vlastním způsobem, kdy autorita bude ukotvena vnitřní autoritou.**

Pavel (Ř 10,6-8) „Neříkej si u sebe: Kdo vystoupí do nebe?“ – aby totiž Krista přivedl dolů. Tajemství vtělení spočívá v přivedení Boha na zem jednou provždy. Jestliže převládá náboženský postoj, kdy Bůh je nahoře a my dole, vytváří se velmi pasivní křesťanství, které je na této pasivitě závislé a zároveň se projevuje pasivně agresivním způsobem.

Bůh tuto trhlinu překonal (Dt 30,11-14). Židovsko-křesťanská tradice neměla být jednosměrnou záležitostí „shora dolů“, ale **organickým setkáním mezi oním vnitřním Vědoucím, k němuž je možno se přiblížit v modlitbě, a vnějším Vědoucím, kterého bychom mohli nazvat Písmo a tradice.**

Modlitba jako proces

Dvěma cestám vědění a nevědění se učíme prostřednictvím modlitby, a to jak modlitby, vyjádřené slovy (např. Otčenáš), tak modlitby beze slov (Mt 6,7; Mk 1,35). V katolické tradici převládla spousta modliteb slovy (breviář, eucharistie, růženec atd.), o to víc je třeba tyto modlitby vyvážit tichou modlitbou, kontemplanací (staré církevní učení o kontemplanaci vyvedl znovu na světlo teprve Thomas Merton ve 20. století).

„Nikomů o tom neříkejte“

Ježíšovo varování „nikomů o tom neříkejte“ se v biblistice vysvětluje jako tzv. mesiášské tajemství.

V duchovním smyslu lze tato slova chápat i takto: nemluvte o těchto věcech, dokud neprojdete tajemstvím proměnění od falešného já k pravému já, protože jinak budete svoji zkušenost téměř vždy zneužívat a chybně interpretovat (např. o mužské iniciaci podle R. Rohra její účastníci nemají mluvit; mimo její kontext budou vždy nepochopeni nebo zesměšněni). Skutečný význam Ježíše a jeho zázraků je **vnitřní proměnění**.

Jakmile poprvé vyslovíme „jaké to je“, takové to už zůstane, a to i v naší mysli. Ježíš říká „nemluvte o tom“ (a možná proto ani nic nenapsal..., udělali bychom z toho dogma, namísto aby se to stalo naší vnitřní zkušeností). Židovství, křesťanství a islám na sebe vzaly velké riziko, když svoji zkušenost vložily do slov.

Bůh vzal na sebe ještě větší riziko svým vtělením, Slovo se stalo tělem (J 1,14). Cena, kterou jsme za to zaplatili, je ta, že jsme ze slov udělali modlu a monoteistická náboženství se stala nejméně tolerantními. Každé z nich trvá na svém nároku na absolutní pravdu **ve formě slov**, zatímco Ježíš si nárokoval pravdivost kvůli své osobě (J 14,6), své přítomnosti (J 6,35 aj.), své schopnosti se podílet na dokonalé Boží lásce (J 17,21-22). Rozhodující je **zkušenost s Boží přítomností**, ne shoda ve slovech a formách. Ježíš nám dává **svoji vzkříšenou přítomnost jako „cestu, pravdu a život“**. Formy a slova jsou důležitá, ale na Boha mohou pouze ukazovat.

Pouze promodlené, kontemplativní (nikoli černobílé) myšlení je schopno dojít k oněm hlubším smyslům. Je jen jeden další moment, kdy jsme schopni vystoupit z dualistického myšlení – období tmy, zármutku a ztráty. A tak **modlitba a utrpení jsou dvě hlavní cesty proměny člověka**, teprve tehdy čteme Písmo s „obřezaným srdcem“ (Dt 10,16; Jr 4,4) a nasloucháme mu s „obřezanými ušima“ (Jr 6,10).

Modloslužebnictví slov

„Doslovná biblistika“ se domnívá, že věci pochopila. Ve skutečnosti se často mýjí s hlubokými a niternými projevy Ducha, poselstvími, která vyvěrají z nevědomí, nebo jsou často psána **mezi řádky** (jako v lidské konverzaci). Je dnes zjištěno, že 2/3 toho, co se sděluje, je sdělováno kontextem a neverbálními sděleními. Fundamentalismus vždy kontext ignoruje, stejně jako ignoruje literární druhy Bible.

K Písmu je třeba přistupovat s pokorou a trpělivostí, oprostít se od vlastních představ, dovolit Duchu, aby nám odkryl hlubší smysl Písma, jinak slyšíme jen to, s čím souhlasíme, nebo co jsme se již předem rozhodli v Písmu najít (srov. 1K 2,13).

Určité pravdy potřebují světlo, které objevíme jedině prostřednictvím tmy, v liminárních momentech utrpení, zrození, smrti; nemůžeme se k nim dostat pouhým čtením knih. Existují pravdy, které je možno pochopit jedině tehdy, jsme-li dostatečně vyprázdněni ode všeho, dostatečně připraven, zmateni, destabilizováni.

Ježíš k nám přišel v převleku našeho vlastního života. Učil, co bylo reálné, a co reálné nebylo, a to prostřednictvím příběhů, podobenství a konkrétních příkladů, a nikoli systematické teologie. Byla to mnohem více „cesta tmy“ než „cesta světla“; konkrétnosti nás otevírají pro věci univerzální (jak tomu dobře rozumí básníci). „**Tady a teď“ nás aktuálně nechává duchovně vstoupit do prostoru „vždy a všude“, mnohem více než ideje.**

Inkarnace je vždy konkrétní, tady a teď, stejně jako **tento** chléb a **toto** víno, a jako Ježíš v **jediném** skrytém okamžiku dějin. Již se nebudeme moci zamilovat do abstrakcí, ale jenom do konkrétních lidí, v konkrétních situacích, a do osobního Boha (J 1,13-18).

Cesta oklikou přes „pustinu“

Ex 13,17-18. Cesta oklikou ukazuje, že skutečným cílem nebylo se dostat na určité místo, nýbrž byla ním cesta sama, skrze zkoušky, přírodu a vztahy, vždy tři kroky vpřed a dva kroky vzad.

To, jakým způsobem se někam dostáváme, určuje zároveň, kam se dostaneme – a jací se tam dostaneme. Cesta víry vytváří lid víry. Nelze lidem nabídnout závěry, aniž by prošli touto cestou, jinak tyto závěry použijí jako náhradu za samotnou cestu. Tak se to v náboženství často děje - **obal se stává náhražkou za obsah.**

Židovský národ neměl v dějinách žádnou ochranu, jediné, co měli, byl Bůh (neměli žádné mytologie, ideologie, odpovědi; Bůh je vedl do exodu i do exilu, a právě uprostřed politiky, ekonomiky, kultury a utrpení se budou setkávat s Hospodinem; jediné absolutno, které měli, byl On sám).

Rainer Albertz a Walter Brueggemann tvrdí, že **ve Starém zákoně není žádné konzistentní schéma pro pravdu nebo cestu k pravdě, a že text sám je neustále pluralistický.** A tak největším Božím spojencem je skutečnost sama, to, co je (Ř 1,20).

Pouze ti, kdo nejprve žili a milovali, trpěli a zakoušeli neúspěchy, a znovu žili a milovali, jsou schopni Písmo číst způsobem, který je pokorný, inkluzivní, který je nakonec prospěšný a přinášející ovoce. Jestliže Písmo čte člověk, který nebyl iniciován životem, upraví si ho vždy na rozumovou záležitost. Písmo se mu stane souborem předpisů, namísto aby se stalo opravdovým popisem toho, co je a co není skutečné.

Nejlepší to bylo na počátku

Jedná se o vyslovování jména Božího nadarmo (Ex 20,7). Jen Bůh může své jméno vyslovit (Ex 3,14), my jeho jméno vždy omezíme do naší představy. Vyslovit Boží jméno znamená ho znevážit.

JHWH, souhlásky Božího jména, jsou skvělým pokusem napodobit lidské dýchání (JH vdech, WH výdech). (Samohlásky jsou projevem dechu a Duchu, který dává Bůh). Věčné Boží tajemství není možno ani uchvátit, ani ovládnout, je možné je pouze přijmout a vyjadřovat s takovou svobodou, s jakou dýcháme. Dýchání je jedinou věcí, kterou děláme od svého

zrození až do smrti. Bůh je přístupný a dosažitelný jako náš vlastní dech, a žádné náboženství to nebude schopno rozdělit, ovládnout, ani nebude schopno rozhodovat o tom, kdo to dostane.

Ježíš po zmrtvýchvstání dechne na apoštoly (J 20,22), definitivně jim přislubuje Ducha a tento Duch se nabízí jako pravý dech života! Bůh je zkušeností, která je dostatečně široká a hluboká k tomu, aby nám umožnila uchovat si všechnu naši ostatní zkušenost. Tak rozsáhlý prostor budeme vnímat spíše jako nevědění, než vědění, ale bude to nabízet mnohem hlubší jistotu než cokoli, co jsme pochopili svým vlastním rozumem. Je to paradox, a lidé ho nazývají poznáváním vírou.

Inspirovaný text Písma ví, že se o nejlepších věcech nemůže, nemá mluvit, a že **poselství nachází své vyvrcholení v dechu vzkříšeného Ježíše, což je právě Ježíš, osvobozený od prostoru a času, a přitom jakýmsi způsobem setrvávající v lidském těle.** „Prostě dýchejte, s plným vědomím a bez odporu, a poznáte, co potřebujete znát.“

7. Ďáblova lež

Jestliže z Bible vybereme jeden verš či krátkou pasáž, můžeme tak dokázat či ospravedlnit cokoli. Je to nebezpečná kniha; žádný jiný text v dějinách nebyl tak vytrvale používán k obhajování nenávisti, předsudků, násilí, zabíjení, trestání a vytváření exkluzivních systémů.

Omyl spočívá v tom, že si myslíme, že problém je vždy někdo jiný, nikdy my sami. Máme tendenci rozdávat kolem sebe nenávisť a zlo, které je kolem nás. Jedná se o klíčový problém lidské přirozenosti, a jádrem veškerého duchovního učení je úsilí o jeho překonání (srov. 2S 12,7).

Lidská přirozenost chce vždy buď hrát roli oběti, nebo oběti vytvářet, obojí pro dosažení nadvlády. To druhé následuje po prvním. Jakmile začneme litovat sami sebe, brzy najdeme někoho, na koho je možno vinu svést a na něj zaútočit. Neproměnění lidé nemají důvod, proč by měli přestat oběti vytvářet nebo se za ně vydávat.

Hlavní osou historie je vždy „kdo koho zabil“. Stačí si ale přečíst dnešní noviny. Nenávisť, strach a zesměšňování druhých nás z jakéhosi důvodu drží pohromadě. Jedná se o „mechanismus obětních beránek“ (René Girard). Jednotlivé kroky jsou tyto: srovnáváme, napodobujeme, soutěžíme, dostáváme se do konfliktu, konspirujeme, odsuzujeme a ukřižováváme. Zamysleme se a jistě v sobě objevíme variaci na toto téma. Jestliže duchovní učitel někoho vede do hloubky, vždy bude učit jednoduchému způsobu života a svobodě vzhledem k veškerému soupeření.

U věřících lidí se to projevuje „posvěceným násilím“, protože tak legitimizují svůj instinkt strachu a nenávisti. Bojí se a nenávidí kvůli něčemu svatému a vznešenému, jako je Bůh, náboženství, pravda, morálka atd. Osvobozuje to od pocitu viny a lidé si proto o sobě mohou vytvořit dojem, že hájí morálku, jsou odpovědní a prozíraví.

Obětování obětních beránek a posvěcené násilí jsou nejlepším možným převlekem pro zlo. Můžeme se soustředit na zlo kolem nás a nevnímat si zla, které je v nás. Lidé, kteří páchají zlo, je jen obtížně mohou rozeznat jako zlo (srov. 2K 11,14). Uvnitř nepochopeného světa dáváme vždy přednost „zřejmému dobru“, ke kterému se vztahujeme. *Tvoje* násilí je vždy špatné a zlé. *Moje* je vždy nutné a dobré. Jestliže někdo udělá něco hrozného, obvykle řekneme: „Vždyť vypadal úplně normálně,“ k holokaustu došlo v křesťanské kultuře. Obvykle se nám totiž nedaří rozpoznávat pravé dobro a skutečné zlo, což Pavel považuje za jeden z darů Ducha svatého (1K 12,10).

Pro zlé lidi je vždy typický pocit jistoty a jasnosti, netrpí žádnými pochybnostmi o sobě; nejsou si vědomi žádného svého stínu, což je vždy znamením, že svoje zlo projektovali někam jinam. Často jsou přehnaně zbožní.

Jestliže žijeme ve víře, nikdy nemůžeme mít absolutní jistotu, že máme pravdu. Proto víru nazýváme vírou. V klíčových okamžicích životního rozhodování vždy důvěřujeme Božímu milosrdenství a vedení, a ne svému dokonalému chápání. Postoj víry je pokorný. Zlo je si samo sebou jisté, dobro nikoliv. Dobrota je však doprovázena pokojem a trpělivostí a „útěchou“ (sv. Ignác), což je více než dostatečná odměna za to, že jsme byli ochotni unést pochyby a nejednoznačnost.

Povaha kritičnosti

Neobrácené ego chce jen jedno: mít věci pod kontrolou, a to hned. Nikdy se nechce měnit, změnu ve skutečnosti nenávidí. Možná proto je ústřední myšlenkou Ježíšova hlásání *metanoia*, „změna smýšlení“ (nesprávně moralisticky překládána jako „činit pokání“).

Schopnost proměny, sebekritiky, je obsažena v samotném biblickém textu. Celá Bible se odhaluje zevnitř, když nám poukáže jak na naši schopnost otevřít se podstatnému, tak i na naši nekonečnou schopnost se s podstatným míjet, což se nazývá „hřích“ (*hamartia*, „minout značku“). Jestliže to nerozeznáme, ocitáme se v toxickém náboženství.

Jsou skupiny, které nejsou schopny tolerovat kritiku a vždy jsou přesvědčeny, že kritika pochází od nepřátel. Křesťanství, místo aby se dokázalo kritizovat zevnitř, bylo nejčastěji kritizováno svými nepřáteli zvenku, kteří obvykle neznali vnitřní hodnoty křesťanství. Křesťanství potřebuje jednak být věrno své židovsko-křesťanské tradici, ale zároveň potřebuje být kritizováno na základě svých vlastních akceptovaných hodnot; proto Mojžíš, Ježíš i Pavel byli skutečnými reformátory.

Uvnitř vznikající kritika je jedinou pravou cestou obnovy a reformy. Jestliže církev vytvoří prostor pro své vlastní proroky, je to zdravé (1K 12,28), jestliže ne (Mt 23,37), je to znamením úpadku, obdobím strachu, který nahrazuje víru.

Vnější kritici křesťanství evidentně věří v hodnoty a kritéria židovsko-křesťanské tradice, a mnohdy je prožívají autentičtěji, než sami křesťané.

Tajemství skryté od založení světa

Veršem Žalmu 78,2, „tajemství skryté od založení světa“, Matouš vysvětluje, proč Ježíš mluví v podobenstvích. Jestliže to, že se lidé zabíjejí a ospravedlňují násilí, představuje základní morální problém lidských dějin, křesťanství naopak uctívá toho, kdo byl nespravedlivě zabit.

Schéma, které obviňuje a svaluje odpovědnost na někoho, je odhaleno již v prvních kapitolách Bible (Gn 3,12-13; 4,6-8). Je to vždy někdo jiný, kdo má být obviněn, potrestán nebo zavražděn.

To, že lidé byli zlí (Gn 6,5) vedlo k příběhu o Noem. Hospodin je zde prezentován jako obviňující, malicherný a dokonce zabíjející (Gn 6 – 9). Autor příběhu ještě nepřijal Boží lásku hlubokým a reflektujícím způsobem. Je to stále láska podmíněná, kterou je nutno si zasloužit. Představa o Bohu je zde utvářena podle našeho vlastního obviňujícího a trestajícího obrazu, je představován horším, nežli bychom byli my sami. Je to však dobrý začátek, Hospodin je zde uváděn alespoň jako „zachránce“ některých (6,19-20).

Ještě dlouho bude trvat, než dojdeme k okamžiku, kdy bude o Boží lásce rozhodovat Bůh, a ne naše vlastní chování. Jedná o důležitý text, který ukazuje, co znamená, že Bible je „text ve vývoji“: **pochopt část sdělení, ale ještě ne celé, a přitom částečně v přímém protikladu vůči hlavní lince, která se dějinami vine.** V Dt 7,1-11 je např. určitý posun myšlení, kde se dynamika legitimizovaného násilí posunuje k pokoře a krásnému poznání Božího nenásilí, zde překládaného jako „milosrdenství“. Hospodin přitom říká, že Izraelci nejsou o nic lepší než ostatní a že jejich vyvolení je absolutně nezasloužené. Hospodin odhaluje samotné Boží bytí jako „milosrdné“, a tedy vzniká naděje, že se to na Izraelce přenese. Samo zabíjení není žádným zjevením, je to jen způsob cesty „3 kroky vpřed, 2 kroky vzad“. Písmo je sebe-

vyvažující text, který nám dává kritéria, co je objektivní průlom do našeho vědomí, a co je pouhé opakování nejhorších vrstev ega.

Co nás udělá svatým, nás může také učinit zlým. Bůh si nás vyvolil a miluje nás, ale nafoukaného ega můžeme zneužít prosazování sebe sama, namísto k tvořivé lásce.

Sebestřední lidé zneužívají lidskou lásku a totéž dělají s láskou Boží.

Proč lidé dělají nelaskavé a nenávistné věci a proč se dokonce zdá, že tomu učí Bible? Text sděluje jak problém, tak i řešení. Popis problému nemá být akceptována jako duchovní učení nebo vedení, i když téměř v celých křesťanských dějinách tomu tak bylo.

Je třeba se nechat učit těmito texty, které nás odvádějí od naší přirozené touhy po bezpečí ega, od potřeby významného postavení a skupinové modloslužby. Teprve potom můžeme uvěřit, že je to Bůh, který se prolamuje do lidského vědomí a do textu. Jak si ale můžeme myslet, že jdeme správným směrem? Smyslem křesťanského tvrzení je právě to, že v Ježíšovi se Písmo naplňuje. V Ježíšovi nakonec vidíme pokornou a trpící lásku, a díky němu jsme ujištěováni, že Bůh je nad veškerou kmenovou identitou, násilím, nenávistí a zdůrazňováním našeho malého já.

Rituál obětního beránka

Při rituálu obětního beránka (kozla) Lv 16,21-22, Den smíření (Jom kippur) jsou symbolicky na vybraného beránka vloženy všechny hříchy lidu a ten je s nimi vyhnán do pouště (klasický rituál vytěsnění), poté v Leviticu následuje Řád svatosti (Lv 17 – 27), kde je svatost definována jako **oddělení od zla**, tedy to, co učinili rituálem.

O 3000 let později se lidské vědomí nikam dál neposunulo, bez ohledu na poselství kříže.

Ježíš nedefinuje svatost jako oddělení se od zla, ale jako absorbování a proměnu, přičemž cenu za to platím já, místo abych vždy žádal druhé, aby cenu zaplatili oni.

Posunuje to dějiny od přetrvávajícího mýtu výkupného násilí k Božímu plánu vykupujícího utrpení.

Jen malá část křesťanů toto pochopila. Snad proto, že když jsme měli udělat to samé, couvli jsme od toho jako od náplně života a udělali jsme si z toho kosmickou transakci mezi Ježíšem a Otcem. Tradiční teorie usmíření požadovaly velmi mnoho od Ježíše, ale velmi málo do nás.

My, kteří uctíváme obětního beránka Ježíše, jsme se v dějinách mnohokrát stali těmi, kdo obětní beránky hledají: heretiky, hříšníky, čarodějnice, homosexuály, chudé, ostatní denominace, jiná náboženství. Vzorec chování, kdy naše zlo exportujeme jinam a tam je spravedlivě nenávidíme, je skryt v jádru všech národů. Je to tak, že naším úkolem je **oddělit se od hříchu**? Je to lež! **Každá snaha o výlučné myšlení, každé dualistické, výlučné myšlení vždy na nějaké úrovni způsobí, že se lidé znovu stanou násilnickými.**

Scéna ukřižování je naší stálou ikonou, která ukazuje jak problém, tak jeho řešení pro celé dějiny lidstva.

Velký duchovní problém: jak se postavit proti nenávisti, aniž bychom sami začali nenávidět? Jak se postavit proti zlu a nestát se jeho – byť popíraným – zrcadlem? V tom spočívá jádro problému.

V Novém zákoně jsou 3 obětní beránkové: Jan Křtitel, Ježíš a Štěpán. Slova Janova se však velmi liší od slov umírajícího Štěpána, protože mezitím došlo k Ježíšovu působení, smrti a

vzkříšení. Jan byl ještě typem člověka „všechno nebo nic“, a snad proto Ježíš říká, že „i ten nejmenší v Božím království je větší než on“. Štěpán (Sk 7,58-60) přijímá svou smrt a odpouští nepřátelům. Stal se novým Ježíšem, což zůstane vždy jediným a nikdy nekončícím cílem.

Obraz Ježíše jako „Božího beránka“ (J 1,36), lámajícího sedm pečeti dějin (Zj 5) je kódem k pochopení dějin; stojí jako stále zabitý (Zj 5,6.12) a současně stále vítězný (7,10). Obě strany tohoto paradoxu jsou předkládány jako neoddelitelné, není žádné smrti bez života a žádný život bez smrti; nazýváme to velikonočním tajemstvím.

Tato část Zjevení je některými nazývána „Beránkovou válkou“, což je zcela odlišný způsob zacházení se zlem – je absorbováno v Bohu (což je skutečný smysl trpícího těla Kristova), místo aby se na něj útočilo mimo Boha.

Hebrejská příprava na beránkovou válku

„Hospodin bude bojovat za vás,“ (Ex 14,14) říká Mojžíš Izraelitům před přechodem Rudého moře při exodu z Egypta, a přesto dějiny židovského i křesťanského myšlení více méně ovládá logika „vyhrát či prohrát“. Beránková válka, která se stane závěrečným zesilujícím momentem (kniha Zjevení) zůstává ve většině biblického textu ve výrazné menšině, „skryta od založení světa“.

Např. Gedeon v knize Soudců musí postupně snížit vojsko ze 33 tisíc mužů na 300 (Sd 7,2)! Text nás má posunout od naprosté důvěry vůči násilí v nenásilí a duchovní proměnu. Objevuje se to zejména v prorockých knihách, kdy proroci vytrvale hovoří proti vojenským spojenectvím (např. Iz 30,15-18; Oz 1,7), zejména pak Deuteroizaiáš (40 – 55) a jeho čtyři zpěvy Božího služebníka (42,1-9; 49,1-6; 50,4-10; 52,13 – 53,12), jež jsou základem spirituality nenásilí. Snad proto byla většina proroků zabita. Jejich poselství nebylo poselstvím velké říše nebo bezpečného státu, nebylo postaveno na militarismu ani světské moci. Jen tak pochopíme Ježíšův vjezd do Jeruzaléma na oslátku (Zach 9,9) a jsme připraveni na zcela nový typ Mesiáše a nový typ království. Jak říká Ježíš Pilátovi: „Kdyby bylo moje království z tohoto světa, moji služebníci by bojovali“ (J 18,36).

I celá kniha Jonáš je svědectvím univerzalizmu (neskupinového myšlení), univerzálního soucitu nad bezvýznamným městem, který se tolik přičí Jonášovi. Jeho příběh ukazuje, jak je nutný posun od služby Bohu, která je pouhou kariérou, k službě jako opravdovému povolání, kdy dělám nikoli *svoji* práci pro Boha, ale kdy nechám konat Boha jeho dílo ve mně.

Oproti obecnému smýšlení, Bůh Starého zákona není násilným Bohem. Je to tentýž Bůh, který se Novém zákoně stává Otcem Ježíše Krista, bez ohledu na násilí, které činí lid, v němž Bůh přebývá (Mt 5,45).

Pavel, první katolík

Pavel klade nenásilí teologický základ svým „bláznovstvím kříže“, teologií slov „když jsem slabý, tehdy jsem silný“. Položil základy univerzalizmu, který neponechává žádný prostor pro násilí jedné skupiny vůči druhé. Jeho vystoupení v Ga 2 proti Petrovi je toho nejlepším dokladem.

Pavel, původně pronásledovatel církve a vrah, zbožný žid (Flp 3,5-16), si náhle uvědomil, že ve jménu lásky začal nenávidět, ve jménu náboženství se stal vrahem, ve jménu dobra se stal zlem.

Pavel byl povolán k tomu, aby poznal temnou stránku náboženství, mechanismu hledání obětních beránků, zákony malého náboženství, které slouží jen samo sobě.

Ježíš odpouští

Ježíš nemá podíl na „mýtu spasitelného násilí“, jak to někteří nazvali, i když se toto násilí vine jako červená niť celými dějinami i velkou částí Bible (dobývání zaslíbené země, války izraelských králů atd.). Ježíšův příběh se naopak stává vzorem **odpouštění**, které uzdravuje.

Ježíš vystupuje proti základnímu omylu, který se neustále objevuje v lidských srdcích: potřebě zničit všechno, co chápeme jako zdroj problému. Ježíšův program je úplně jiný. Aby se mohl postavit proti násilí, musí Ježíš snížit význam těch věcí, které lidé obvykle absolutizují, protože právě tyto věci používáme k ospravedlnění svého násilí. Relativizuje 3 věci, které lidé idealizují: (1) moji skupinovou identitu (viz např. Lk 9,50-55); (2) můj systém bezpečí nebo zaměstnání a (3) moji nejbližší rodinu a tzv. „rodinné hodnoty“, které jsou často používány jako obranný mechanismus proti širší duchovní rodině, kdy Ježíš zpochybní skupinové ego (daleko nebezpečnější než ego individuální) zpochybněním svou posvátných semitských institucí, práce a rodiny (Mk 1,18-20; Lk 14,26; Mt 12,48). Ježíš opakuje požadavek „opustit otce šokujícím způsobem tím, že hovoří o „nenávisti“ (radikální oddělení se) vůči všem pokrevním příbuzným a dokonce to předvádí na vztahu k vlastní matce. Jedná se o formu radikálního učednictví, o změnu životního stylu, o světový názor, který se nepodřizuje kultuře společnosti, a ne jenom náboženství jako účasti na bohoslužbách. Všechny tři danosti, které činí lidi malými a paranoidními, Ježíš odstraní: moji identitu či mocenskou skupinu, moje zaměstnání, moji rodinu.

Ježíš odvádí své židovské učedníky od jakéhokoli úzkého světového názoru. Často mu proto rozumějí zejména outsideři, než ti, kdo jsou uvnitř (insideři): římský setník (Mk 15,39), Syrofeničanka (Mt 15,21-28), setníkův služebník (Lk 7,1-10), posedlý zlým duchem z Gerasy (Lk 8,26-39), dobrý Samaritán (Lk 10,29-37), malomocný cizinec (Lk 17,19), Zacheus (Lk 19,1-10) atd. Ježíš obvykle chválí jejich víru, jakou „v Izraeli nenašel“. Náboženští fanatici ho museli zabít.

Ježíšovo poselství je vlastně jednoduché: svatost nespočívá v oddělenosti nebo výlučnosti, nýbrž v radikálním zahrnutí, inkluzi (čti „odpuštění“) údajně kontaminujícího prvku. V jakémkoli systému, postavenému na exkluzivitě, jsou již položeny základy pro násilí jak v myšlení, tak ve slovech a skutcích. Ježíš nás proto musí vést novou cestou: „Dá lidu poznání spásy v odpuštění hříchů“ (Lk 1,77) a v přijetí nepřítele (Mt 5,44), dokonce i v opuštění toho, co považujeme za sebe sama (Mk 8,34-38).

Celé Ježíšovo učení se dá shrnout do dvou základních myšlenek: **odpuštění a zahrnutí (inkluzi)**. Jedná se o Ježíšova velká témata, jsou to prakticky označení pro lásku, protože bez odpuštění a inkluzi je láska jen sentimentální romanci. Jsou to rovněž dva osvědčené způsoby jak co nejvíce omezit lidskou potřebu násilí. V knize Leviticus 16 – 17 jako zákon svatosti popisovalo oddělení od hříšných lidí, v Ježíšovi se místo toho hříchem stává vlastní akt oddělení, nadřazenosti a odmítání.

Ježíš učí, že **když svoji energii zaměříme na to, abychom si zvolili dobro – místo abychom ji negativně a převážně iluzorně zaměřovali na odmítání zla – překonáme zlo mnohem lépe a nemůže se stát, že bychom se stali sami zlem.** To přesně Ježíš dělá na kříži. Nejlepší kritikou špatného je dělat to lépe.

Ježíš reformoval zákony náboženství a přerušil základy jakéhokoli násilného, výlučného a trestajícího chování. Sám se stal odpouštějící obětí.

Každý světový systém dá ve skutečnosti přednost tomu, když se jeho partneři chovají násilnicky, než aby volili cestu nenásilí; mají totiž jasný cíl a uchopitelného nepřítele. Moc, kterou představují proroci nenásilí je mnohem hlubší problém; nelze totiž dosáhnout toho, aby je veřejnost nenáviděla. Zpráva o Ježíšově utrpení odhaluje, že tento svět stojí celý vzhůru nohama (Sk 17,6-7). Systém moci a násilí je souzen a odsouzen. Ne Židé, kněží, znalci Zákona nebo Římané se osobně mýlí, nýbrž je to celý systém, jakým se uskutečňuje moc a jakým se v těchto institucích zdůvodňuje násilí. Zabití Ježíše je soudem nad tím, jak **my všichni** můžeme být slepí, když si užíváme požitků a privilegií moci. Obětní beránci jsou ústředním tématem Bible a klíčem k pochopení dějin. Dále se budeme zabývat tím, jak to Ježíš jedinečným způsobem dokázal překonat.

8. Odmítaná hostina

Ústředním pozitivním tématem Bible je **milost**. Jedná se o nezaslouženou Boží velkorysost a štědrost. Všichni z ní mohou čerpat, ale málokdo si jí všimne, ba dokonce odmítá. Je definována jako **to, co naši duši předává nový život, tedy podíl na životě Boha samotného**.

Ježíš v L 12,35-40 představuje Boha jako toho, **kdo nám slouží u stolu** uprostřed noci! Je jako náš osobní služebník v našem domě, ale i jako zloděj, který se probourá zdí do domu; jak velmi se k nám Bůh touží přiblížit a jak neúnavně milost pracuje.

Jestliže myšlenku milosti nepochopíme, není možné většinu biblických textů interpretovat pozitivním způsobem, nebo je dávat do souvislostí. Je klíčem ke všemu, co je v Bibli proměňujícího. Lidé, kteří s proměňující milostí nemají zkušenost, budou smysl biblických textů vždy interpretovat chybně a Bible se jim stane zátěží.

Milost nelze vnímat na základě schématu vyúčtování zásluh a přestupků, systému nákupů, ztrát, zisků a dosažených výsledků, což jsou věci, na které většina lidí orientuje svůj život. Milost je „k přijímání“, je to Bůh věčně nabízející Boha, za nic, darující sebe sama. Je životní energií, která dává život všemu živému, a jediným důvodem k tomu je láska. Je hojností, velkorysostí, přebytkem (L 6,38).

Ego neví, jak přijímat věci svobodně nebo bez logiky. Je založeno na postoji „něco za něco“, rádo se mu dostává úcty, a aby věci mohlo akceptovat, musí je pochopit. Jako by ústředním tématem evangelia bylo právě to, jak tento problém řešit a překonávat, vždy z Boží strany, jde jen o to, abychom se do tohoto procesu zapojili taky. Bůh tohoto našeho zapojení dosahuje svým milosrdenstvím, pokoru a láskou (Ř 8,28).

Prvním obrazem tohoto stavu věcí je **hostina a jídlo**. Začalo to již manou, křepelkami a vodou na poušti (Ex 16 – 17) a pozdějším obřadem velikonoční hostiny. Ježíš zahajuje novou tradici společného přátelského setkání u stolu, do které zapojil tradici chleba a ryby (1K 11,17nn; evangelní příběhy rozmnožení chleba a ryby před i po jeho vzkříšení L 24,42-43, J 21,9-12, L 24,30).

Společné jídlo s celníky a hříšníky, s farizeji i na svatební hostině, je pro Ježíše jakousi audiovizuální pomůckou jeho poselství. Jsou zde prvky společenství, rovnosti a radosti, velkorysosti k dobrým i zlým (Mt 22,10; L 14,21). Je lepší metafora pro věčnost a spásu (Mk 14,25; L 22,16; Mt 26,39)? Je to někdy dlouho, než jsme schopni přijít na hostinu (L 14,23; Mt 22,8). **Je to zvláštní, ale v reálném životě lidé neberou pozvání na hostinu jako něco pozitivního, obávají se jí, odmítají ji, a zúčastnit se této hostiny je pro ně nemožné nebo velmi obtížné. Buď máme obavy, nebo nejsme ochotni se slavnostní hostiny sjednocení s Bohem účastnit.**

Jeden anděl šel ulicí, v jedné ruce měl pochodně a v druhé vědro vody. Jakási žena se ho zeptala: „Co chceš s tou pochodní a s tím vědrem udělat?“ Anděl jí odpověděl: „Tou pochodní chci spálit nebeské příbytky a tím vědrem uhasit nebeské plameny. Pak se uvidí, kdo skutečně miluje Boha.“

Právě to působí milost: dává sílu a moc těm, kdo skutečně milují Boha a důvěřují mu, zatímco všechny ostatní ponechává v říši promarněných příležitostí (tu jsme si zobrazili jako pozdější peklo, ale daleko spíše je to naše současná prázdnota). Pouze téma milosti je schopno

náboženství posunout mimo tento špatný a ohraný román o odměně a trestu. Dokud se nevzdáme scénáře vítězství a prohry, bude křesťanství jen morálkou nízké a na sebe sama soustředěné úrovně, ale nikdy se nepozvedne k Ježíšem nabízené mystické hostině; bude povinností, nikoli štěstím, „sudy pro očist'ování, ale nikoli 600 litry vynikajícího vína (J 2,7-10).

Jak to, že se křesťanství pro věřící (kromě těch, kteří udělali zkušenost s milostí) nestalo cestou k obnovení mysli (Ř 12,2) nebo k novému člověku (Ef 4,23-24), výrazně se lišícímu od okolní kultury? Je to starý scénář výhry/prohry, zatímco scénář milosti vytváří programy, které většina světa kolem nikdy nepoznala. A tak kulturu, ve které žijeme, jen odrážíme, namísto abychom ji přetvářeli. Odměna a trest jsou dějovou linií téměř všech románů a filmů, protože to je jediný způsob, jak dualistická, neproměnná mysl dokáže číst skutečnost.

Scénář výhry/prohry je v západním kapitalismu pozvednut na jakousi formu umění. Jak vidíme v epizodě vyhnání prodavačů z chrámu, nakupování a prodávání vždy ovládne i samotný chrám a náboženství tak, jak ho Ježíš chápal, nakonec zničí. Ježíš se obrací proti všem pokusům „koupit si“ Boží lásku nebo učinit s náboženství exkluzivní klub (Iz 56,7; Mt 20,1-16). Biblický text totiž jinak pro nás není dokumentem, který by nás proměnil, a nepůsobí „nové stvoření“, protože ho zatahujeme do našich vlastních systémů bezpečnosti a toho, čemu říkáme „selský rozum“. Bible se stane neškodnou.

Od doby, kdy v roce 313 císař Konstantin z křesťanství učinil státní náboženství, se chápání odpuštění a milosti začalo měnit, a **z duchovní reality se staly právníckými abstrakcemi**. Agendou kněze se stala správa hříchů a církev se stala systémem zásluh a ocenění, řízeným z vnějšku, namísto aby se stala proměňujícím systémem, probouzejícím zevnitř. Stala se pohřebním spolkem, který se mnohem více zabýval spásou zemřelých, než uzdravením živých (srov. Mk 12,27; L 9,60). Odpuštění se stává ponejvíc právníckou záležitostí, která se dá měřit a vyhodnocovat, určovat, kdo je uvnitř a kdo vně, čímž sice vzniká dobré náboženství, ale ne dobrá spiritualita. A tak se pro většinu lidí stal svět zásluh a trestů základním rámcem, ve které vyrůstali.

S milostí souvisí modlitba. Její zázrak spočívá v tom, že proniká do naší nevědomé mysli a srdce, a to s takovou mocí, že láska k Bohu i k sobě samému se neustále navzájem přibližují a v praktické rovině jsou zakoušeny jako jedno a totéž.

Svobodné, nezasloužené vyvolení

Pojetí milosti vyrůstá z pojmu vyvolení nebo osobního povolání. Je to láska mezi těmi, kdo jsou v určitém slova smyslu „sobě rovni“, což umožňuje vzájemnou intimitu. Celá Bible směřuje k možnosti intimity s Bohem.

Slova v Dt 7,7-8 vyjadřují způsob Božího jednání, který je základním kamenem teologie milosti. Bůh si nevyvolil Izraelity proto, že by byly dobří, ale protože se tak svobodně rozhodl. Vyvolení pokračuje tím, že si Bůh stále vybírá zcela obyčejné lidi, aby je pověřil mimořádnými úkoly. Jsou k tomu nedostateční, ale právě **samotná zkušenost vyvolení jim jakýmsi způsobem dává potřebnou sílu a moc**. Je to vidět na Davidovi, který je archetypem celistvé osobnosti, jehož „svatost“ je působena Božím působením v něm. Je válečníkem (2S 8 – 10), cizoložníkem (11,2) egocentrikem, který kvůli sobě nechá zemřít Urijáše (11,5). Bůh však říká: „Já mu budu otcem a on mi bude synem. I když se proviní, svoje milosrdenství mu neodejmu“ (2S 7,14-15). Jeho rod se stane „domem Davidovým“, z něhož se narodí Mesiáš

(L 1,28.33). David pochopil, že Boží vyvolení je zcela svobodné, na nás nezávislé. Jako každý člověk na duchovní cestě, David si uvědomuje, že všeho, čeho dosáhl, je Božím darem. Je v nás vloženo jeho božství (Gn 2,7; v Ř 5,5; 8,9-10; 1K 3,16-17 nazýváno Duchem svatým), jež mezi námi a Bohem vytváří dostatečnou „rovnost“ (Pavel člověka nazývá Chrámem 1K 6,19), a jež umožňuje „novou smlouvu“, „zpečetěnou Kristovou krví“, tedy sjednocení rovného s rovnými (1K 11,25; L 22,14). Sjednocení se uskutečňuje zejména v Eucharistii, a proto církve, které na ni kladou důraz, mají snazší přístup k nedualistickému, tedy mystickému křesťanství.

To, že jsme lásky-hodní, nevyplývá z našeho morálního jednání, ale je to ryzí Boží dar. „Láska, kterou, jak se domníváme, Boha milujeme, je ve skutečnosti láska, kterou nejprve Bůh miloval nás“ (Mistr Eckhart). Jediné, co ve skutečnosti děláme, je, že doplňujeme a kruh a otevíráme se tomuto proudění (J 15,16). Takové chápání a taková zkušenost je jádrem evangelia. Spása byla vždy objektivním darem, ale bohužel z ní mnozí udělali subjektivní úspěch. K tajemství sjednocení s Bohem nelze dojít kalkulativní myslí. Dualistická mysl nemůže mít přístup ke spojení, celistvosti, věčnosti nebo svatosti.

David se stává celistvým v okamžiku, kdy přiznává Natanovi svůj hřích (2S 12,13-14). Muž, který je král-válečník-milovník naplní všechny čtyři kvadranty své duše v okamžiku, kdy přijme pravdu svého odmítaného já, „mudrce“ nebo proroka. Je vždy jedna část našeho já, která se dožaduje uznání a integrace a často drží klíč k naší zralosti.

Okamžik, kdy se stáváme celistvými a svatými, nastává, když dokážeme přijmout svoje stínové já (self), tedy když – slovy moralistů – dokážeme uznat svůj hřích. **V podstatě se přesouváme od nevědomí k vědomí úmyslným bojem se svým stínovým já** (i Ježíš se s tím musel vypořádat ve svých pokušeních na poušti). Lidé, kteří nikdy nebojovali se svou bídou a zraněním, jsou falešně „nevinní“ (*nezranění*).

Je to obsahem většiny velké literatury a umění. **Problémem není hřešit, mnohem více problém leží v neochotě připustit, že jsme zhřešili**, nebo se aspoň, jako Ježíš, čestně postavit k temnotám a náklonnosti ke zlému. Ježíš bojuje proti těm, kteří to neudělali (Mt 23). **Ježíše nikdy nerozzlobí hříšníci, ale lidé, kteří si myslí, že hříšníky nejsou.**

Obrat krále Davida je dokonán ve 2S 7; myslíme si, že vše činíme pro Boha, ale ve skutečnosti je to on, kdo vše činí pro nás. Je třeba určité pokory k tomu si přiznat, že jsem Bohem milovaný, tedy vyvolený. Bůh je stále na naší straně.

Krédo z přídavných jmen

Ex 34,6-7 je krédo Izraele! Centrum celého systému jeho víry, dynamické a – jako každé duchovní tajemství – plné nekonečné tvořivosti a plodnosti, které zákonitě vyústí do představy milosti. Tuto plodnost lze dále ilustrovat dalšími pasážemi Písma, např. Ez 36 a 37.

Jedná se o „vytrvalou lásku“ (chesed), jednostrannou a bezpodmínečně přijímající, přičemž tato láska je láskou ke všemu stvoření (Gn 9,16). Vrcholí v Jr 31,31nn, stejně jako toto téma opakuje Izaiáš (29,14). Hospodin na veškerá selhání odpovídá: **Budu tě milovat ještě hlouběji, protože jsem odhodlán zvítězit. Tvoje malost neomezí moji velikost, ani ji nebude určovat.**

Extáze nebo smetiště

Jeden svatý prý řekl: „Kdybyste se zeptali lidí v pekle, zda jsou šťastní, téměř vždy by řekli: Ano!“ Označení „peklo“ se vztahuje na lidi, kteří si zvykli na nicotu, ne-život, na mrtvou existenci, a jsou s tím dokonce spokojeni. Je to vše, co kdy věděli a co očekávali.

Pekelná brána jsou dveře, které se otevírají na obě strany, dovnitř i ven. Jsou tam jen ti, kteří chtějí zůstat (i když se církev nikdy nevyjádřila v tom smyslu, že by tam někdo byl). Jestliže se lidé brání a vyhýbají změnám zde, lze pochopit, proč Písmo používá metaforu tragického „věčného ohně“.

Rozlišování na „nebe“ a „peklo“ jsou archetypální **metafory**, které se používaly v židovské tradici i Ježíšově době (např. život uvnitř Jeruzaléma Iz 66,11 nebo vně na smetišti v „gehenně“ Iz 66,24). Metafory se však používaly tak dramaticky, že se začaly brát doslovně, což mělo velmi nešťastný dopad na celé generace křesťanů. Jsou-li brány doslovně, znamená to, že z milujícího Boha uděláme věčného mučitele, což je absurdní, protože pak by Bůh miloval méně, než dokážeme milovat my (a jak může oheň pálit fyzické tělo, které je ve skutečnosti již mrtvé?).

Učitel duchovního života by měl vždy žákům předkládat možnost svobodného výběru, aby je přiměl k rozhodnutí (Dt 30,19). Ježíš řekne: „Bůh nebo peníze!“ (Mt 6,24; L 16,13). Prorocký výběr možností bývá černobílý, úmyslně dualistický proto, aby přinutil zvážit důsledky, rozhodnout se, probudit naše vědomí.

Ve stejném slova smyslu hovořil Jan Pavel II. při významné generální audienci 28.7. 1999. Je-li peklo bráno jako jakési zeměpisné místo, přestává plnit svou funkci pro rozhodování lidí a stává se jakousi vyhrůžkou, která se ovšem mívá s účinkem.

Metafory měly obrovský vliv na náboženství, psychiku a umění západního světa. Místo obrazů stavů života se staly hrozbami a nástroji politiky cukru a biče. Jejich původním účelem je vyjádření základních imperativů člověka a toho, že naše rozhodnutí nejsou bez následků. Chtějí vyjádřit stavy mysli a srdce a chtějí být výzvou k rozhodování v **tomto světě**; my jsme z nich bohužel učinili **fyzická** místa, odsunuli je někam do budoucnosti a vytěsnili z přítomnosti. Křesťanství tím ztratilo svoji proměňující moc, s níž hrozba a strach nemají vůbec nic společného. Stali jsme se společností pro záchranu duše v budoucím světě, namísto abychom uzdravovali tělo, duši a společnost dnes, a tudíž navždy.

Ježíšova uzdravení, dotyky, „spása“ (L 7,50; 17,19 atd.) se vždy uskutečňovaly **právě teď**, Ježíš ani jednou neřekl: „Buď teď dobrý, potom tě odměním.“ Všechna uzdravení byla bez jakýchkoli podmínek a nijak nesouviselo s tím, zda si to daný člověk zasloužil.

Pro Ježíše jsou **všechny odměny spojeny s činem samým, stejně jako s činem samým jsou spojeny všechny tresty**. Většina z nás vytěsnila odměny i tresty někam do budoucnosti. Ježíš mluví jasně o „nyní a navěky“, což jsme si předělali na „teď ne, ale snad navěky, pokud budeme hrát hru správným způsobem“.

To, co si vybereme teď, budeme mít i potom. Bůh dává každému člověku právě to, co si přeje. Zralé náboženství vytváří náklonnost, spříznění, příbuzenství mezi tímto světem a světem příštím.

Chceme-li, aby se lidé proměnili, nedosáhneme toho pekelným ohněm, protože pak je vše postaveno na strachu a nikoli na lásce, a nebe není postaveno na strachu. Způsob, jakým se do něj dostáváme, rozhoduje o tom, kde nakonec skončíme. Na lásku se nelze připravovat tím, že se zabydlíme ve strachu. Strach vytváří peklo, láska vytváří nebe. V nebi nebude nikdo, do tam být nechce, ani v pekle nebude nikdo, kdo tam být nechce.

V katolické spiritualitě jsou tři klasické stupně zrání – cesta očišťování, osvětlení a sjednocení, kdy třetí stupeň je podmínkou prvních dvou. Nikoho nelze dohnat k lásce vyhrožováním peklem. Skutečným motorem, který táhne celý vlak, je onen třetí stupeň – sjednocení s Bohem – ne nějaké morální závazky. Je třeba tedy zakusit určitý stupeň sjednocení s Bohem, abychom vůbec začali toužit po tom **vstoupit** na cestu očišťování nebo **zůstat** na cestě osvětlení. Pro mnoho lidí zůstává cesta očišťování zcela samoučelnou, což způsobilo značné pokřivení celého křesťanského života; skončíme-li vyhrožováním peklem a tresty, daleko nedojdeme. Bible se soustřeďuje především na to, co je mystické, ne na to, co je morální.

Hostiny jako audiovizuální pomůcka

Ježíš nejčastěji používá pro to, co nám Bůh nabízí, obraz hostiny. Je to vždy spontánní party, konaná právě teď, nikdy ne za zásluhy. Je to vždy pozvání, které člověk buď přijme, nebo ne, žádná povinnost.

Uvedeme několik příkladů. **Podobenství o svatbě (Mt 22,1-14)**. To, co pozvaným (nám) brání v účasti, nejsou „horké hříchy“, ale každodenní posedlost drobnostmi, na kterých nezáleží, ale skrze které nejsme schopni vidět to, co je podstatné, nemáme vhléd do „jádra věcí“. Spiritualita nás učí, že **vnitřek věcí je větší, než jejich povrch**. Na konci podobenství jsou pozváni „dobří i zlí“ (v.9), protože Ježíšovo podobenství není „morální“, nýbrž mystickou záležitostí, o uskutečnění sjednocení s Bohem, protože pak se člověk mění i po stránce morální. Správné jednání neobstarává vstup na hostinu!

Lukáš 14. „Nezvěte ty, kteří vám to mohou oplátit“ (v.12) – všechny přednosti jsou pro Ježíše vedlejší, protože nelze očekávat ještě něco dalšího později. Současně je to varováním před systémy reciprocity, kde vládne ego, a výzvou k dokonalé velkorysosti. Milost je revoluční. Ježíš vždy podkopává to, co považujeme za projev zdravého selského rozumu. Úryvek snad ani tak není výzvou k lásce k chudým (v.13-14), nýbrž k nedualistickému myšlení, ke změně celé formy našeho myšlení. Jsi-li uvnitř jiného způsobu myšlení, umožní ti to číst celý tvůj život z pohledu hojnosti místo z pohledu nedostatku. To, mimochodem, způsobí, že přirozeným způsobem začneš milovat chudé.

Téma hostiny se dále např. objevuje při **svatbě v Káni (J 2,1-11)**, ale i při mnoha **Ježíšových stolováních s hříšníky**, a nakonec i při **Eucharistii** (a přesto i ta bývá prezentována jako systém odměn za dobré chování, soutěž o zásluhy, obětní systém; častěji ji vidíme jako systém víry, na kterém jsme se dohodli, a ne jako prosté a zdarma nabízené přátelství kolem stolu). Ježíš nechal zúčastnit i dva zrádce, Jidáše a Petra, a dal učedníkům pít krev (což podle Lv 17,12 nemohli a podle zákona se stali hříšníky a nečistými).

Učedníci již možná začínali chápat, že Ježíšovo poselství byl vždy uzdravující, riskantní, nové, zahrnující „znečišťující element“, a právě tímto Ježíš onen element proměnil. Jeho poslední jídlo bylo opakováním toho, z čeho byl obviňován, „jedl s hříšníky“ (Mk 2,16).

Zdá se, že se Bůh pořád snaží lidem darovat Boha, ale lidé to nechtějí, chtějí raději systém zásluh. Snad proto vybral jednu, která si to nezasloužila, a dar přijala: Marii z Nazareta, archetyp spásy.

Maria, „dokonale ztělesněný proces“

Maria je archetyp člověka, který představuje a zároveň shrnuje celé tajemství **přijaté spásy**, a které má mnoho dimenzí: (1) neposkvrněné početí (Ř 8,30); (2) svobodné vyvolení při zvěstování (L 1,38); (3) panenské mateřství, které je i pro ni zahaleno tajemstvím (L 2,19.52); (4) tichý, obyčejný život; (5) heroicky důstojné stání pod křížem v bolesti a zoufalství (J 19,25); otevřenost pro sdílení života z Ducha svatého spolu s ostatními při Letnicích (Sk 1,14).

Všechny tyto dimenze poukazují na plný smysl toho, jak se Bůh narodil do tohoto světa. Nevypovídá o nás, ale o Bohu. My jsme vždy jako ona jen služebníky (L 1,38) a nástroji.

„Bud' zdráva, milostiplná“ (L 1,29) znamená „zahrnutá nejvyšší přízní“ (i když se slovo *kecharitomene* adekvátně přeložit nedá). **Přízeň** nevypovídá nic o nás, ale o Bohu, o tom, kdo ji poskytuje, o Božím vyvolení Panny Marie. Ona ji přijímá (nehraje klasickou hru „nezasloužím si to“) se slovy „ať se mi stane podle tvého slova“ (v. 33). Je to „druhá biblická zpráva o stvoření“, kdy Bůh tvoří „z ničeho“. Panna Maria je ochotná být oním „ničím“, Bůh nepotřebuje předčasné zásluhy, tvoří je vlastním rozhodnutím.

Bůh nabízí Boží přítomnost, „hostinu“, ale přítomnost je budována na základě vzájemnosti. Bůh je věčné „Já“, které čeká na ty, kteří chtějí být oním „Ty“ (viz židovští filosofové Martin Buber a Emmanuel Levinas; ale také Gn 2,7 nebo Ex 3,14). Panna Maria se stala ikonou modlitby, i když v Bibli o její modlitbě nenalezneme žádnou zmínku. Ona „to vše uchovávala v srdci a uvažovala o tom“ (L 2,19.52). Vždy, když se modlíme, je to Bůh v nás, kdo nás k modlitbě vede. Je to Bůh v nás, kdo miluje Boha, kdo touží po Bohu, kdo hledá Boha (Ř 8,14-27). **Máme v sobě část osobnosti, která vždy říká ano Bohu, a tou je Duch svatý v nás.** Naším úkolem je jen toužit („ať se mi stane podle slova tvého“ L 1,28). Všichni u sebe nacházíme tuto překvapivou schopnost milovat Boha a toužit po jeho lásce, často bez nějakého zvláštního důvodu. Cítíme-li se bezpodmínečně milováni, vždy víme, že žijeme uvnitř většího života, než je jen náš vlastní. Víme od té chvíle, že náš život nepatří nám, ale že patříme Bohu.

9. Tajemství kříže

Nauka o kříži je klíčem všeho. **Crux probat omnia**, „kříž dokazuje všechno“. Událost ukřižování je ikonografickým symbolem, vysvětlujícím pravou přirozenost Boha, ústředním lidským dilematem i základním programem náboženství. Tajemství ukřižovaného Ježíše **určuje** životy i smrt mnoha lidí na této planetě a **osvobozuje** je.

Ti, kteří kontemplativním způsobem dostatečně dlouho „hledí“ (J 19,37) na Ukřižovaného, jsou vždy uzdravováni v hloubce své bolesti, neodpuštění, touhy po pomstě a svázanosti. Není třeba teologického vzdělání. Vyžaduje to jen „vnitřní výměnu“, při které přijímáme do sebe podobu a nabízíme na oplátku svou duši. C.G. Jung prý prohlásil, že nahý muž přibitý na kříž je pro západní psychiku nejhlubším archetypálním symbolem.

Ukřižovaný Ježíš, převážně na podvědomé úrovni, nabízí chápání smyslu dějin, které je plné milosrdenství. Tajemství odmítnutí Ježíše, jeho utrpení, umučení, smrti a vzkříšení, je **klíčem k pochopení** toho, co dějiny znamenají a kam to vše směřuje.

Jestliže všechna lidská ukřižování vedou k nějakému možnému vzkříšení a nejsou jen slepými uličkami tragédií, mění se tím všechno. Jestliže se Bůh nějakým způsobem účastní na lidském utrpení, místo aby ho jen pasivně toleroval a pozoroval, mění se tím rovněž všechno.

Všechny pokorné, trpící duše se to učí od Boha, ale Písmo nám to v Ježíšovi pojmenovalo a zjevilo veřejně a dramaticky. Jestliže se na Něj dostatečně dlouho a dostatečně hluboce „dívali“, říkáme tomu modlitba. Podívejme se však nejprve na některé starší biblické postavy.

Jakobův syn Josef vržen bratry do studny a pak zachráněn (Gn 37,20-38); Jeremiáš shozen do cisterny a vytažen eunuchem (Jr 38,6-13), Jonáš spolknut velrybou a vyvržen na správném pobřeží (Jon 2,1-11), Izrael poslán do vyhnanství a propuštěn Kýrem (2Kr 36,22-23), Job nezaslouženě trpí a pak je mu vše navraceno (Job 42,9-17), čtyři zpěvy Hospodinova služebníka o člověku, který zástupně trpí a tak dává život druhým (Iz 42 – 53). Ježíš v Markově evangeliu třikrát říká, že toto je i jeho osud (Mk 8,31nn; 9,30nn; 10,32nn).

Schéma pádů a vyzdvižení, ztráty a obnovení, ztročení a osvobození, vyhnanství a návratů, proměnění skrze tmu a utrpení je zcela zřejmé v celé Bibli. Ježíš použije symbol Jonáše a prohlásí: „nebude dáno jiné znamení než toto“ (L 11,29). Augustin to nazve „velikonočním tajemstvím“ a křesťané to v každé eucharistii vyznávají jako „tajemství víry“.

Ježíš tím říká, že spása se uskutečňuje takto; jako by řekl: **Tímto způsobem se proměňuje zlo v dobro. Vezmu na sebe tu nejhorší věc a proměním ji v tu nejlepší, abyste se už nikdy znovu nemuseli stát obětmi, abyste nemohli být zničeni a zůstat bezmocní! Dávám vám vítězství nad veškerou smrtí!**

Ježíš snímá hřích světa (tj. ignorantské útočení a zabíjení) tím, že odmítá odplácet útok útokem, a na urážky odpovídá požehnáním (L 6,27). Ježíš neprovádí nahoře v nebesích nějaká kouzla, která by zachránila svět od hříchu a smrti, nýbrž působí „kouzlo“ v dějinách a tím znovu definuje jejich směr. Ježíš se na kříži identifikuje s lidským problémem, s hříchem, s temnotou. Odmítá se postavit nad lidské dilemma nebo mimo něj. Odmítá se také stát tím, kdo zabíjí obětního beránka, a místo toho se sám beránkem stává (srov. Ga 3,13; 2K 5,21!).

Je nemožné to chápat dualisticky nebo racionálně, nýbrž pouze na úrovni duše. Je to obraz, který proměňuje, poselství, které naprosto mění naši skutečnost a představu o tom, jaký Bůh opravdu je. **Zlo se nepřekonává útokem nebo vyhýbáním se mu, ale sjednocením na vyšší úrovni, „splynutím“.**

V Ježíšovi jsou tři posvátné obrazy spásy: (1) paschální beránek, který představuje nevinnou oběť (Ex 12); (2) „vyzdvížený“, což je homeopatická léčba obětí (Nm 21,6-9); (3) rituál obětního beránka, ve kterém se nám představuje oběť, kterou jsme odmítli a kterou s našimi hříchy vyháníme na poušť, aby tam zemřela (Lv 16). Ježíš se jako oběť (stav, který většina lidí zažila) identifikuje s lidstvem na té jeho úrovni, která je nejzranitelnější a zároveň nejvíce rozhodující, je Bohem, solidárním s bolestí světa.

Ad (1): Smrt paschálního beránka (Ex 12,1-14) je obrazem smrti něčeho dobrého, nevinného a dokonce milovaného. Je to něco, co vnímám jako „sebe“, co jsem a považuji za nutné pro svoji identitu a bez čeho nemohu žít. **Jsou to tyto zdánlivě podstatné a dobré věci, které nás – pokud se jich zbavíme – prolamují do mnohem hlubších úrovní života.**

Ježíš na kříži není obrazem smrti špatného já, nýbrž toho já, které se cítí být tím hlavním, tím, kdo má vždycky pravdu, kdo je nepostradatelný (příčemž nepostradatelný vůbec není!). Ježíš měl důvody k sehrání role oběti, obviňování atd., ale nebyl připoután k malému falešnému já. **Je to vždy naše hluboká připoutanost k tomuto falešnému a přechodnému já, která nás vede k největším iluzím a dokonce k hříchům. Je to právě tento „beránek“, který musí být zabit, naše vlastní představa o sobě jako o nevinném, spravedlivém člověku, který si vystačí.** Chceme-li Ježíše pochopit nově, uvědomme si, že **Kristus** není jeho příjmení, nýbrž jeho proměnění, jeho identita po zmrtvýchvstání. Ježíš nás vede na cestu, na níž **se stal Kristem** a připojil nás k této své identitě („tělo Kristovo“, řekne Pavel). Ježíš, který je dobrý, musí zemřít tomu, co vypadá jako on, aby mohl vstát jako Kristus. **Není to „špatný“ člověk, kdo musí zemřít na kříži, ale dobrý člověk („falešné já“), aby se mohl stát mnohem větším člověkem („pravé já“).** Falešné já není špatné já, jenom to není to pravé já. Je jen příliš malé.

Ad (2): Obraz „vyzdvíženého“ (Nm 21,8). Kříž jako **homeopatický** obraz. Homeopatické léky dodají právě tolik nemoci, aby si na ni člověk dokázal vytvořit protilátky a tak se uzdravil. Kříž dramaticky odhaluje problém nesmyslného zabíjení, aby člověka očkoval proti tomu dělat totéž. Hluboký pohled na tajemství Božího i lidského utrpení (1K 2,8) nacházíme u proroka Zachariáše (12,10; 13,1; 14,8). Jsme zváni k pohledu na obraz ukřižovaného, **abychom tak učinili svá srdce poddajnými vůči Bohu a pochopili, že Boží srdce je k nám stále laskavé, a to i ve chvílích našeho utrpení a především v něm.** To nás činí laskavými vůči sobě samým a vůči všem ostatním, kteří trpí. Jan Zachariáše cituje v 19,27, a zřejmě na něj poukazuje i v 7,28; probodnou kopím Ježíšův bok a z něho vytryskne krev a voda (19,34). Jsou to klíčové obrazy, krev jako cena za vysvobození a voda jako pozvání ke společenství a nasycení. C.G. Jung řekl, že k hluboké proměně dochází daleko více skrze přítomnost obrazů než prostřednictvím pojmů (a možná právě v tom spočívá problém protestantismu a islámu); kvalitní umění je nezbytné pro to, aby náboženství bylo zdravé (židé využívají „umění“ vyprávění příběhů a midrašů).

Ad (3): Ježíš jako obětní beránek

Jedná se o klíčový obraz pro pochopení motoru dějin a toho, co do nich Ježíš přináší. V dějinách jsme totiž vždy potřebovali najít způsob jak si poradit s lidskou úzkostí, obavami a zlem – a vždy to byla nějaká jiná technika, než odpuštění. Vždy bylo třeba najít někoho, koho zabít, na koho svalit vinu, obvinít, uvěznit, popravít... Při odpuštění je to ale právě moje ego, které musí zemřít, musí zemřít moje potřeba mít pravdu, mít věci pod kontrolou, potřeba být nadřazený nad druhým. **Dokud se snažíme poradit si se zlem jinými prostředky než odpuštěním, nikdy nezakusíme skutečný smysl zla a hříchu.** Budeme ho nadále projektovat jinam.

Čím déle se budeme dívat, tím více uvidíme, že máme na hříchu druhých svůj podíl a že z něj sami těžíme, i kdyby to bylo jen uspokojení z pocitu morální nadřazenosti. Odpuštění je pravděpodobně jediné lidské jednání, které vyžaduje tři nové „způsoby vidění“ současně: musím vidět Boha v druhých, musím mít přístup k Bohu v sobě a musím vidět Boha novým způsobem, který je širší než pohled na Boha jako na toho, kdo prosazuje silou svou vůli.

Křesťanství je jediné náboženství, které uctívá obětního beránka jako Boha, což by nás mělo vést k tomu, abychom přestali hledat obětní beránky (jinak budeme na omylu stejně jako „církev“ a stát, velekněží a Řím). Velkou část dějin určovali lidé, kteří nám říkali, koho se bát a koho nenávidět. Ježíš sňal hříchy světa tím, že nám nejprve dal poznat, v čem hříchy spočívají (jsou jiné, než jsme si mysleli), a potom se s námi podělil o velikou lásku, která se rozdává.

Všichni jsme se potřebovali postavit tváří v tvář skutečnosti, že **problémem jsme my sami**. Je naším pokušením se snažit měnit druhé lidi, místo abychom se změnili sami. Ježíš se **nechal** proměnit, a tak proměnil druhé!

Čeho mohou tři proměňující obrazy v duši dosáhnout? Spojují se v obrazu ukřižovaného člověka/Boha:

- (1) Obětní beránek – odhalení základní lidské lži, ze které vychází většina strachu, nenávisti a násilí; dokud svoje zlo promítáme jinam, nemůžeme ho uzdravit ani tady ani tam.
- (2) Paschální beránek – odhalení toho, že to, čeho se potřebujeme zbavit, nejsou ony tak zvané špatnosti, ale spíše to, co vypadá jako dobře a co nám dává pocit síly, bezpečí a nadřazenosti; to je „beránek“, který musí být obětován a který je zřejmě dobrý.
- (3) Probodený, na kterého je třeba hledět –
 - a) Odpouštějící přijetí našeho zraněného a přesto současně vzkříšeného lidství;
 - b) Proměna naší představy Boha jako všemocného diktátora na představu Boha jako Milujícího, který s námi sdílí všechno;
 - c) Skutečné porozumění mechanismu hledání obětního beránka a paschálního beránka;
 - d) Uvolnění obrovských rezerv soucitu, solidarity a odpuštění sobě samým, odpuštění druhým, odpuštění dějinám a dokonce i Bohu.

Usmíření našich vin: musel Ježíš „umřít za naše hříchy“?

Učení o Ježíšově smrti jako odčinění našich vin nebo „obětí“ nebylo v prvních stoletích jediným názorem křesťanských teologů; většina z nich se však opravdu domnívala, že dluh nebo oběť musí být někomu z nějakých důvodů splaceny (d'áblovi? Bohu?).

Duns Scotus (1266-1308) učí o slavném spisu svatého Anselma (1033-1109) *Cur Deus Homo?* („Proč se Bůh stal člověkem) a nenechal se přitom ovlivnit řadou biblických metafor, které mluví o výkupném dluhu, spásy jako „vykoupení“ krvavou obětí, o placení ceny (hebrejské *goel*), a které ze spásy činí „reakci“ Boha na lidský hřích, a nikoli **dokonalou a naprosto svobodnou iniciativu Boží lásky**. Metafory obětování a zadostiučinění se mohly zdát nezbytné pro člověka s právníckým či dualistickým myšlením „oko za oko“. Ježíš to přišel změnit (viz 8. kapitola o milosti). Systematická filosofie a teologie Dunse Scota obhajovala pojetí **dokonalé svobody Boží a zároveň nezbytné vnitřní svobody každého stvoření**. Svobodná vůle je pro něj víc než poznání, a Scot se ke svému pojmu svobodné vůle pravděpodobně dostal přes biblickou myšlenku vyvolení, které je z Boží strany naprosto svobodné a nezávislé (příčemž viz listy Ef a Kol, nahlízející na Ježíše jako na „první obraz v Boží mysli“, Ef 1,3-6.10-11; Kol 1,15-20). Ježíš nebyl „nutný“, aby se vyřešila určitá situace lidstva, nýbrž on je ryzím naplněním nejdůležitější pravdy.

Ježíšovo vtělení podává živý „obraz neviditelného Boha“ (Kol 1,15), který je vzorem všeho ostatního (Kol 1,15-20). Člověk Ježíš je tedy Božím sdělením lidstvu o jeho dějinách a duši, „Boží slovo“ soustředěné do jediného viditelného života. A tak **vše, co se stane Ježíšovi, se musí stát a také stane každé duši**: vtělení, obyčejný život ve skrytosti, iniciace, soud, víra, smrt, odevzdání se, vzkříšení a návrat k Bohu. Jestliže se však tento Kristův vzorec omezí jen na poslední týden jeho života, je nám zbytečný.

Podle Ef 2,7-10 **Ježíš není nějakou následnou myšlenkou, nýbrž myšlenkou prvotní, dokonalou ikonou všeho, co Bůh ve stvoření činí**, a vše, co Bůh dělá, je tedy „dobré a krásné“ (Gn 1). Ježíš je zároveň prostředníkem i poselstvím („cestou, pravdou i životem“ J 14,6), „z jehož plnosti jsme všichni přijali, milost za milost“ (J 1,16-18).

Ježíš toto vše sděluje nejdramatičtěji a doslovně ve svém kříži, kde **vidíme** svobodnou nabídku Boží lásky v drastickém a přesvědčivém obraze, a **učíme se jí důvěřovat**. V dějinách tomu bohužel bylo naopak, pomstychtivý Bůh ústřední čin spásy zakládá na násilí, Syn Boží představován jako ten, který na něco **reaguje**, zatímco svobodný a milující Bůh by vždy jednal podle vlastní Boží pravdy, která je prvotní a věčná. **Boží láska však není determinována zásluhami objektu, ale dobrotou subjektu!**

Snad proto z hlavního proudu křesťanství vzešlo tak málo mystiků a tak mnoho těch, kteří je znevažují. Skutečné křesťanství člověka okouzluje, přitahuje, získává, probouzí v něm duchovní touhu a přitahuje lidstvo k tajemství, uzdravení a milosti. Jestliže křesťanství není mystické, spokojuje se s moralizováním, systémy víry a vysvětleními, která jsou vždy odrazem dualistické mysli. Bůh namísto toho chce něco jiného... (Ga 6,16; 1K 2,16; J 15,15).

Kdo potřebuje změnit smýšlení?

Ježíš přišel změnit pohled lidí na Boha, což křesťanství od počátku ukotvuje v lásce a svobodě a vede lidi k životu z vnitřní hloubky, uzdravení a usmíření, namísto pouhého

obětního zadostiučinění. Na Kalvárii se nic „nezměnilo“, ale bylo zjeveno vše, co potřebujeme, abychom se mohli změnit my.

Náboženství, které není postaveno na milosti, vede pouze k určitému druhu falešné idealizace egoistického sebeobětování, k představě světa, kde vládne „něco za něco“, což Ježíš nikdy neučil a výslovně odmítl: „Jděte a naučte se, co znamená: milosrdenství chci a ne oběť. Nepřišel jsem totiž povolát spravedlivé, ale hříšníky“ (Mt 9,13). Ježíš byl dokonalou obětí „jednou provždy“, aby byla odhalena lež a absurdita samotné koncepce „obětního“ náboženství (srov. Žd 10). Svobodná vůle, milost a láska se v dějinách staly méně obdivuhodnými než jakási teoretická kosmická spravedlnost, právo a slepá poslušnost. Skončíme tím, že si uděláme Boha velmi malého a vtáhneme ho do naší egu podřízené potřeby právnických řešení, odplaty a trestů. To je ale přesně to, co Ježíš přišel odstranit! **Zákon versus milost! Jestliže Bůh může odpouštět, pak Bůh odpustit opravdu může! Nepotřebujeme jednu velkou výjimku, při níž potřebujeme zadostiučinění a zaplacení plné ceny.**

Kříž jako program

Vše vidí na kříži Ježíše Krista. Je odmítnutím zjednodušujícího scénáře, v němž se musí zvítězit nebo prohrát, a vypovídá o vytrvalé snaze o to, aby zvítězili oba. Je odmítnutím nenávisti, nepotřebuje porazit druhého. Jasně říká, že je třeba se zlu postavit, ale zároveň je třeba unést napětí, mnohoznačnost i bolest, kterou to přináší, místo abych trval na tom, že totéž, co dělám já, musejí dělat i druzí. Kříž nás posunuje od mýtu o spasitelném násilí do nového scénáře o spasitelném utrpení.

Tajemství kříže učí, jak se **postavit proti** násilí, aniž bychom se sami **stali** nenávistí. Jsme-li napínání mezi dobrem a zlem, k Boží dobrotě i k uznání své spoluúčasti na zlu, budeme se cítit ukřižováni, **viset uprostřed** bez vyřešení situace, náš život se stane paradoxem, Bohem udržovaným v naději (Ř 8,23-25).

Cílem nenásilí je dosáhnout skutečného porozumění mezi námi a údajným protivníkem, nikoli ho ponížít nebo porazit, ale musím, stejně jako Ježíš, za toto usmíření zaplatit cenu (Ef 2,13-18), aby se „dva mohli stát jedním“.

Tajemství kříže zjevuje, že **naš protivník není takovým zlem, ale spíše symbolem onoho mnohem většího zla, jehož je on obětí**. Toho však budeme schopni jen tehdy, když se hluboce ztotožníme s Ukřižovaným a s ukřižovaným lidstvem. Potom to Ježíš činí v nás, skrze nás, s námi a pro nás, a stali jsme se „novým stvořením“ (Ga 5,14-16).

Jedinečnost křesťanství je v tom, že žádné jiné náboženství nepřináší zjevení kříže. Je to zjevením, protože to není něco, k čemu by se mohla vlastním úsilím dobrat racionální a kalkulativní mysl. **Lidská existence je plná protikladů**. Unést je spolu s Bohem, s Ježíšem, znamená být křesťanem a podílet se na spáse světa (Kol 1,24). Jsme zváni k tomu, abychom „odpustili“ skutečnosti, že je taková, jaká je.

Kříž podpírá střed. Svět není ani dokonale konzistentní, ani není v naprostém chaosu, je to souběh protikladů a i geometricky vytváří kříž. Cenou, kterou platíme za to, že v sobě, druhých i ve světě udržujeme pohromadě protiklady, je vždy nějaká forma ukřižování, ale i **dar, který dostáváme, i dar, který můžeme nabízet, a spočívá v tom, že – přinejmenším v nás – „všechno má své místo“**.

10. Vzájemné přebývání

„Vy však buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.“ „Buďte velkorysí a milosrdní k druhým, tak jako byl Bůh vůči vám.“ (Dva různé překlady Mt 5,48)

Jedná se o 2 typy myšlení při čtení Bible:

- 1) „Dokonalost“ vztažená na lidskou bytost čtenáře vede k nemožným rozumovým abstrakcím a přináší pouze rezignaci, rozpolcenost a předstírání. Je produktem dualistického myšlení. Nikdo není a nebude dokonalý.
- 2) I zde je ideál vysoko, ale cílem se stává sjednocení s Bohem a nikoli osobní dokonalost. Je to předklad nedualistického myšlení, které již na určité úrovni zakusilo sjednocení s Bohem.

Duchovně zralá osoba slovo „dokonalost“ používá o Boží dokonalosti v nás; nezralá osobnost ji chápe jako výsledek morálního úsilí. O oné vyšší úrovni hovoří sv. Pavel v Flp 3,9.15.

Cílem není osobní, soukromá dokonalost, ta je nedostižná, a přesto byla na západě po staletí jako dosažitelný cíl nabízena. Snad proto se tolik lidí od křesťanství vzdálilo. Biblický text nás však vede k plnosti tajemství Boží jednoty. Jenom pokud zakusím bezpodmínečnou Boží lásku, mohu Bibli vnímat správně; jinak se Bible stane spíše problémem.

Je-li cílem sjednocení s Bohem, pak je konec nalezen již na začátku. Zkusíme zmapovat cestu mezi začátkem a koncem. Jak říká sv. Jan, „nepíšu vám proto, že pravdu neznáte, ale proto, že ji znáte“ (1J 2,21). Ježíš slibuje Ducha pravdy (J 14,16-17.26). Je třeba nabízet Bohu svou touhu (i když pak zjistíme, že i ta byla od něho). Ti, kdo ztratili kontakt s duchovní touhou, odejdou zklamáni a znesvářeni (viz Mt 13,12 a celé podobenství o rozsévači). **Hluboké vědomí rozmnožuje vhléd do věcí a sytí posvátnou touhu; úzkoprsé vědomí je naopak ničí.** Je důležité mít „mysl začátečníka“ (srov. Mt 18,2-4).

Zkusme znovu začít „v zahradě“, jako Adam a Eva v Boží blízkosti (Gn 2,25, „nestyděl se“!), ale brzy se rozdělili (subjekt – objekt, „poznali, že jsou nazí“) a před Bohem se skrývají. Od tohoto okamžiku se Bible snaží člověka přivést zpět do Zahrady. Ta je na konci Bible, Zj 21 – 22, Novým Jeruzalémem, bez chrámu, s řekou a stromy života, plní se Ezechielovo vidění 37,27. Lidstvo se stává Božím lidem a Bůh jejich Bohem, Zahrada sama je chrámem a život jedinou posvátnou skutečností.

Zahrada je tedy symbolem sjednocujícího vědomí. Nemůžeme být objektivně oddělení od Boha; všichni procházíme zahradou, ať to víme nebo ne. Přišli jsme od Boha a vrátíme se k němu. Vše, co nastává mezi tím, je školou vědomé lásky.

Autentické duchovní poznání má vždy charakter „znovu-poznání“ (srov. Gn 28,16). Jsme „excentriky“, vzdalujeme se od Středu, a než se dostaneme zpět, musíme vykonat mnoho cest, jak prozrazuje mnoho biblických vyprávění o pádech a obráceních, jak prozrazují Ježíšovy příběhy. Je to Boží ekonomie milosti, radostná zvěst, kdy i hřích může sloužit k dobrému. **Ježíš je vrcholným symbolem božského cíle, směřování a vtělení** (Kol 3,4).

Pavel toto „silové pole“ nazývá „tělo Kristovo“, a jde nikoli o hledání individuální dokonalosti, nýbrž o **spojení**. Pavel Kristovo tělo chápe hmotně i kosmicky. Začíná v tomto světě (věříme ve vzkříšení těla, nikoli jen duše), a je zde „nové nebe“ a „nová země“ (Zj 21,1). Apokatastasis, obnova světa.

Biblické zjevení ukazuje na dějiny uvnitř dějin, na soudržnost uprostřed zdánlivé nesoudržnosti. Jestliže tuto vnitřní strukturu nepochopíme, z náboženství se stanou pouhé historiky bez cíle, drobné příběhy tu a tam.

Avšak jasným cílem toho, kam směřujeme, je společné přebývání (srov. Kol 1,27), a teprve v poslední kapitole Bible může být řečeno to, co je ve Zj 21,3.

Ztráta víry u mnoha dnešních lidí snad spočívá v tom, že jim již nikdo nepodává ony velké, stále pravdivé souvislosti, a tak odcházejí a bloudí v kruzích na poušti, za rozmáhajícího se nihilismu. Krize smyslu se rychle stává krizí naděje a honbou za vnější mocí a majetkem. Svět, bude-li zničen, bude zničen chamtivostí a násilím.

Proto velcí duchovní učitelé učí životu v jednoduchém způsobu, nebrat si více než je můj podíl. Dále učí nějakému způsobu vnitřní kázně, jen tak lze objevit a uzdravit všechny vnitřní strachy a agrese, které se pak díky tomu promění ve štěstí. Jedná se o kontemplaci či neduální vědomí, ke kterému dojdeme, budeme-li přebývat v Bohu, který už přebývá v nás. To je Duch svatý.

Ježíš o tomto jednoduchém životu bez násilí, v odpouštění a otevřenosti, hovořil stále, a přesto to mnoho křesťanů považuje za okrajové (srov. Iz 6,9; Mt 13,14). Lidé jsou duchovně slepí ne primárně proto, že by měli zlou vůli, ale protože je nikdo nikdy neučil, jak se mají dívat.

V jistém slova smyslu je pro nás Kristus vždy poněkud neuchopitelný, stále „jde před námi do Galileje“ (Mt 28,7), Vzkříšený nás vede do budoucnosti, pro kterou nikdy nebudeme připraveni. Je třeba se učit žít v čisté přítomnosti, ale ta se neodehrává v mysli.

Je třeba totiž „změnit smýšlení“ (metanoia); jde o reálnou Přítomnost (Boží). Náboženství dosahuje svého účelu jen tehdy, jsme-li schopni spolu přebývat a žít přítomnost ve vzájemné blízkosti (jako nevěsta a ženich...). Jistě, neobjevíme to hned, ale musíme zůstat na cestě. Často se začne dít něco jen proto, že jsme se „náhodou“ někde potkali.

Eucharistie

Jestliže někdo opustí katolickou církev a přestane „chodit k přijímání“, obvykle říká, že mu něco chybí. Ježíš v eucharistickém pokrmu dává něco, o čem neříká, že bychom o tom potřebovali přemýšlet, dohodnout se na tom, hledět na to nebo to uctívat, ale říká prostě „dělejte to!“. Je to rituál, který shrnuje celé jeho poselství světu. „Až odejdu, dělejte to, dokud nepřijdu,“ řekl, „půjdete správně a budete chápat, co znamená být křesťanem.“

1. Vezměte celý svůj život do rukou, jako to udělám já dnes a zítra („moje tělo“, „moje krev“ – v židovském kontextu velmi skandální slova).
2. Poděkuj Bohu (eucharistein), který je počátkem tvé dobroty. Vyber si vděčnost, hojnost a uznání, přesahující tvoje já, což tě odvede od soustředění na sebe. Tvůj život je čistý dar a musí být založen na postoji vděčnosti.
3. Rozlom to, nech to být rozlomené, dej to pryč a nechraň to. Sdílení malého já bude objevením pravého já v Bohu. „Jestliže pšeničné zrna neodumře, zůstane samo“ (J 12,24). Rozlomené zrna se stane rozlomeným chlebem.
4. Teď to rozžvýkej, vypij. „Vezměte, jezte, pijte společně, dokud nepřijdu“ – to je jádrem poselství, „novou smlouvou“, založenou na lásce a božské jednotě. Jsi součástí Božího světa (srov. Kol 1,24).

Eucharistie je „homeopatikum“, kterým jíme a pijeme svou smrt předem, v láskyplné jednotě s jeho smrtí, namísto abychom si přáli, aby umírali ostatní. Vstupujeme do tajemství jeho smrti dříve, než přijde, a stejně důvěřujeme i její druhé straně, vzkříšení. Jestliže jíme a pijeme, souhlasíme, že zemřeme spolu s ním, pro něho a kvůli němu. Od této chvíle již náš život není náš vlastní život, „můj život nepatří mně“.

Jednalo se o obyčejné gesto, kvůli němuž jsme sice postavili katedrály, ale stále je spousta lidí, kteří toto gesto vůbec nepochopili. **Vždy bylo jednodušší přesvědčit chléb a víno o jejich vlastní identitě, než přesvědčit lidi.** Při kontemplaci eucharistie není sporu o reálnou přítomnost Krista v ní. Kontemplace je „jednoduchá přítomnost“. Lidé, kteří umějí být jednoduše přítomni, budou znát přítomnost, jednotu a dokonce i extázi, a nebudou uvažovat o popírání Boží přítomnosti v materiálním světě. Vědí, že eucharistie je destilovaný a koncentrovaný výraz objektivního vtělení.

Bůh volá každého a všechno domů, ne, že by si vybíral jen několik vyvolených. Jsme všichni spaseni, navzdory tomu, jací jsme – a jsme spaseni jeden pro druhého. Nikdy nebyla soutěž o to, kdo je toho hoden (Iz 50,2). Je mnoho biblických míst, kde toto zaslíbení lze vidět (Gn 8,16-17; Iz 2,1-4; 56,2-8; Ef 1,9-10; Kol 1,15-20; Sk 3,21; J 3,17 atd.). Jak by mohl mít poslední slovo hřích a nikoli Bůh (srov. Ř 8,38-39)?

Hymnus Simeona Nového Teologa (949-1022)

Zde se Písmo stalo spiritualitou...
„Probouzíme se v Kristově těle,
jako Kristus probouzí těla naše.
Podívám se dolů a má slabá ruka je Kristus.
Vstupuje do mých nohou a je nekonečně se mnou.
Pohnu rukou a je to nádherné,
má ruka se stává Kristem,
stává se cele jeho.
Pohnu nohou a hned
se On objeví v oslnivé záři.
Zdají se vám snad má slova svatokrádežná?
Pak mu otevři své srdce
a nech ho vstoupit, přijmi toho,
kdo se ti otevírá do hloubky,
neboť jestliže ho upřímně milujeme,
probouzíme se uvnitř Kristova těla,
kde si celé naše tělo, úplně celé,
i jeho nejskrytější část,
v radosti uvědomuje, že je jako On.
A on nás činí zcela skutečnými,
a všechno, co je zraněné,
všechno, co se nám zdálo temné, hrubé, hanebné,
zmrzačené, ošklivé, neopravitelné, poškozené,
se v něm proměňuje.
Jsme přijímání jako celiství, nádherní
a zářící v jeho světle,
v něm se probouzíme jako milovaní
i v té nejposlednější části našeho těla.